

СЛАЂАН РАНКИЋ*

Факултет политичких наука
Београд

UDC: 316.334.3:497.7“2020“

Прегледни рад

Примљен: 31.01.2021

Одобен: 18.03.2021

Страна: 169–189

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.2г.2.06

РАСРКШЋЕ ПОПУЛИЗАМА – СЛУЧАЈ ЛОКАЛНИХ ИЗБОРА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 2020

Сажетак: Циљ овог рада јесте да истражи садржај популистичког дискурса у случају локалних избора у Босни и Херцеговини 2020, методом критичке анализе дискурса, ослањајући се на Лаклауову теорију популизма као политичке логике. Сам аналитички узорак се састоји из интервјуа политичких лидера значајнијих српских и бошњачких странака, као и интервјуа неких истакнутих чланова тих странака. Прецизније, у овом раду је обрађен дискурс: Бакира Изетбеговића, Милорада Додика, Нермина Никшића, Предрага Којовића, Елмедина Конаковића, Бранислава Бореновића, Драшка Станивуковића, Небојше Вукановића, Срђана Маднића, Богића Богићевића и Високог представника Валентина Инцка. Одабрани интервјуи одржани су за време локалних избора у Босни и Херцеговини, односно у октобру и новембру 2020. Моја анализа је показала да сви актери репродукују једну или више форми популизма, односно најчешће национал и про-државни популизам. Поред тога, водитељи који су водили интервјуе су и сами репродуковали популистички дискурс, пре свега водитељи Н1 и Фејс ТВ.

Кључне речи: популизам, национал популизам, моменат оснивања, нација, национализам, празан означитељ, ланац једнакости

Увод

Босна и Херцеговина (Бих) је јединствен случај за политикологе. То је земља у којој три народа учествују у једном специфичном режиму поделе моћи и њихови језици су међусобно разумљиви. Стога је у БиХ дискурзивна интеракција три заједнице интензивнија, те ова учесталост контаката заједно са сличношћу три језика олакшава истраживачка рад, а пре свега компаративну анализу. У овом раду истраживан је дискурс српских и бошњачких поли-

* sladjank@hotmail.com

тичких елита. Сам појам дискурса је суштински споран и постоји низ дефиниција. За потребе овог рада дискурс дефинишем као „мрежу, структуру или поредак наратива, шему приповедања о друштвеним ситуацијама и догађајима” (Тепшић 2019, 57). С обзиром да су ове шеме приповедања огромне, чак бесконачне, нужно је ограничити се на релевантан узорак као објекат анализе.

Лене Хансен (*Lene Hansen*) саветује да истраживачи требају да се воде трима критеријумима при избору релевантних текстова. У складу са њеним упутима, интервјуи који ће бити анализирани „карактеришу јасна артикулација идентитета и политика, нашироко су читани и праћени и имају формални ауторитет да дефинишу политичке позиције.” (Hansen 2006, 76). Као прво, одабрани интервјуи одржани су за време изборне кампање и интервјуисани су политички лидери као учесници изборне кампање. Због тога они су имали подстицај да јасно артикулишу своје идентитет и политике. Поред тога, специфична тријалистичка структура БиХ подстиче јасну артикулацију националних идентитета. Као друго, одабрани интервјуи треба да буду нашироко праћени. Овај рад је пре свега усредсређен на три телевизијске куће: Фејс ТВ, БН ТВ и Н1. Ове три куће су релативно популарне на Јутјубу где имају: 190 000, 202 000 односно 269 000 претплатника. (Social Blade 2020). Пошто Јутјуб публика није нужно пресликана ТВ публика, удео ових кућа у гледалачком телу је такође узет у обзир. “Audience measurement” компанија, подружница компаније „Nielsen”, спроводи истраживања гледаности ТВ канала у БиХ. Према њиховом најновијем истраживању БН ТВ има највећи удео у ТВ публици БиХ. (BNTV 2020a). Пошто су ове бројке склоне промени из године у годину, овај рад је такође обрађивао и БХРТ и РТРС као етаблиране ТВ куће у БиХ, са додуше скромнијим онлајн присуством. На послетку, одабрани текстови треба да имају формални ауторитет да дефинишу политичке позиције. Интервјуисани су председници странака, истакнути чланови странака или вође политичких институција. Као такви они поседују формални ауторитет да дефинишу политичке позиције. Избор емисија је такође вођен Хансениним критеријумима релевантности. Наиме, Сенад Хацифејзовић („Фејс то фејс”, Фејс ТВ), Сузана Рађен Тодорић („Пулс”, БН ТВ) и Мато Ђаковић („Телеринг”, РТРС, раније ОБН ТВ) су водитељи и новинари са дугогодишњим искуством медијских радника и градитеља јавног мњења (opinion makers) у БиХ. Амир Зукић као директор програма Н1 БиХ и водитељ „Пресинг” емисије на истој телевизији је такође утицајна медијска личност већ неколико година. У поглављима испод ће бити јасно да ове медијске личности нису пуки медијум за политичке поруке њихових гостију. Напротив, они уоквирују (frame) и усмеравају разговор, те тиме сами показују знаке популистичког дискурса.

Популизам као политичка логика

Популизам као политичка логика јесте изум Ернеста Лаклау (*Ernesto Laclau*), али је временом преузет од стране других научника. Лаклауов рада на

проблему популизма ослања се на његове и Муфине (*Chantal Mouffe*) раније радове, превасходно на њихово капитално дело (*Hegemony and Socialist Strategy*). Овде су они изнели своје кључне теоријске концепте, које ће касније разрађивати у другим радовима. Најбитнији за овај рад и они који су онтолошка база Лаклауовог (*On Populist Reason*), су следећи концепти: логика изједначавања, логика диференцијације, позиција демократског субјекта, позиција популарног субјекта, лебдећи елементи и органска криза. Логика изједначавања или логика еквивалентности је просто „логика симплификације политичког простора”, док је логика диференцијације „логика његове експанзије и све веће комплексности”. (Mouffe and Laclau 2014, Kindle¹ 2848-49). Ако прва логика превлада у одређеној политичкој групи, онда то место у пољу дискурзивности постаје позиција популарног субјекта, као „позиција која чини основу за дељење политичког простора на два антагонистичка кампа”, насупрот позицији демократског субјекта, која је јасно омеђена политичка позиција, али не дели политичко поље на два антагонистичка кампа. (Mouffe and Laclau 2014, Kindle 2869-71). Тек када лебдеће елементе, дакле одређене демократске захтеве, артикулише одређена политичка група унутар ланца једнакости, онда настаје позиција популарног субјекта. Да би до ове еквивалентног уписивања дошло, нужно је да се друштво налази у органској кризи. Лаклау, позивајући се на Грамшија (*Antonio Gramsci*), је органску кризу дефинисао као „конјунктуру где долази до општег слабљења релационог система који одређује идентитете одређеног друштвеног и политичког простора, и где, услед тога, долази до бујања лебдећих елемената.” (Mouffe and Laclau 2014, Kindle 2960-62).

Иако је хегемонија наслов њиховог капиталног дела, сам концепт хегемоније је остао нејасан. На изглед се могао разумети као дискурзивна формација, коју одржава један ланац једнакости и која држи моћ у друштву. Ипак Лаклау је хегемонију врло јасно дефинисао у свом (*On Populist Reason*). Ту ју је одредио као „операцију којом један партикуларитет преузима на себе немерљиво универзално значење/означавање [signification]” и назива ове партикуларитете који отелотворују недостижне целovitости, празним означитељима [empty signifiers] (Laclau 2005, 70). За Лаклау популизам је врста политичке логике, заснована на градњи унутрашњих граница и одређивању институционалног Другог (Laclau 2005, 117). Затим се мора одабрати име за празног означитеља ланца једнакости и у тај ланац једнакости се еквивалентно уписује мноштво демократских захтева. Ово су три аспекта популизма као политичке логике. Међутим, Лаклау истиче да постоје одређени предуслови да би се популизам појавио. Три су предуслова кључна: агонистичка граница између народа и елите, еквивалентно артикулисање захтева и уједињење у стабилан систем идентификације (Laclau 2005, 74). Граница је кључни елемент популизма по Лаклау, јер „је судбина популизма везана за судбину политичке границе; ако граница пропадне народ као историјски субјект се распада.” (Laclau 2005,

¹ Одредница „kindle” значи да је цитирано дело киднле е-књига, које немају нумерације страница. Уместо тога користе систем „локација”. Стога бројеви означавају локације цитираног текста унутар е-књиге.

89). Како овај процес заправо тече? Један захтев, симбол или лидер се уздиже на позицију празног означитеља шире универзалности, народа. Затим се гради ланац једнакости око овог празног означитеља и тај ланац се шири, постепено стварајући популарни идентитет који сам постаје празни означитељ. (Laclau 2005, 95-96). Затим тај популарни идентитет постаје предмет афективног улагања од стране народа који се са њим идентификује, што је кључан елемент популизма. (Laclau 2005, 115-17). Овде је нужно напоменути шта је тачно агонизам. Сам концепт је иновација Шантал Муф, инспирисан Шмитовим (*Carl Schmitt*) антагонизмом, али и директно супротстављен концепту антагонизма. По Муф постоје три врсте Других у модерним демократијама: конкуренти, непријатељи и супарници. Први се боре унутар система и не доводе у питање владајућу хегемонију, други траже уништење својих непријатеља или њихово искључивање из политичког поља, док се трећи агонистички боре за спровођење својих хегемонистичких пројеката, али признају легитимитет Другог унутар политичког поља. (Mouffe 2013, Kindle 274-300). Примера ради, СПД (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*) и ЦДУ (*Christlich Demokratische Union Deutschlands*) у Немачкој бисмо могли дефинисати као конкуренте, док би Линке (*die Linke*) и АФД (*Alternative für Deutschland*) били супарници ЦДУ-ЦСУ-СПД хегемонистичком пројекту.

Ако се вратимо на тему овог рада, Републику Српску (РС) можемо да одредимо као популарни идентитет настао из хегемонистичке борбе. Према Муф „циљ хегемонистичке борбе састоји се из де-артикулисања устаљених пракси постојеће формације и, путем трансформације ових пракси и институционализацијом нових, успостављање чворних (*nodal*) тачака нове хегемонистичке друштвене формације.” (Mouffe 2018, Kindle 596-600). Оно што је кључно према Муф, ниједна политичка граница нити идентитет није трајан. „Народ и политичка граница која дефинише супарника јесу конструисани кроз политичку борбу и они су увек подложни ре-артикулацији кроз контра-хегемонске интервенције.” (Mouffe 2018, 833-36). Примењујући овај онтолошки апарат, можемо објаснити стање у БиХ 1990их. Наиме, почетком 1990их успостављена је агонистичка граница између нових националистичких елита и владајуће комунистичке елите у СФРЈ и СРБИХ као њене републике. СДА, ХДЗ и СДС су створили контра-хегемонски блок, док се комунистичка елита распала дуж линије реформисти против старе гарде. Уместо да створе стабилан систем идентификације, нова националистичка елита се сама распала дуж националних граница у року од две године. Другим речима, елементи ланца једнакости су били де-артикулисани и ре-артикулисани у нове „популарне идентитете” у виду националних заједница и створена је нова агонистичка граница. Ова агонистичка граница прерасла је у антагонистичку, кулминирајући ратом који почиње 1992. и траје до 1995. Према томе, БиХ није могла да досегне степен стабилног система идентификације, за разлику од РС која је то успела.

Субир Сина (*Subir Sinha*) у његовом делу (*Fragile Hegemony: Modi, Social Media, and Competitive Electoral Populism in India*), анализирао је успон Нарендре Модиа (*Narendra Modi*) и његове БЈП (*Bharatiya Janata Party*) странке у

Индији, користиће се Лаклауовом теоријом популизма. Позивајући се на Мазолениа (*Mazzoleni*), Сина наводи да „у данашњем медијима прожетом [saturated] свету, конструкције лидера и народа су посредовани популарном културом и мас медијима (*Mazzoleni* 2007), где прва врши улогу резервоара значења из кога популисти вуку свој стил и садржај, а други су место и механизам њихове дисеминације.” (*Sinha* 2017, 4160). Сина тако тврди, што Лаклау имплицира, да је избор празног означитеља ограничен локалном културом. Примера ради, разне групе које је Модии везао у свој ланац једнакости прозване су пежоративно „бахтима” односно следбеницима. Овај термин су затим бахти усвојили као свој, дали му позитиван значај и преобразили га у празног означитеља целог ланца једнакости око Модиија и БЈП. „Да бисте формирали против-народ морат да имате против-архиву на којој ћете да градите против-наратив.” (*Shina* 2017, 4175). То је управо оно што је Модии урадио. Користио је богату архиву говора, Викиликс докумената, других докумената, новинских чланак и сл., који су доприносили градњи слике Конгресне партије као корумпираних и династичке партије, под контролом Нехруових и Гандијевих династија. Када је у питању тема овог рада, популисти у БиХ су на сличан начин ограничен и обликовани постојећим политичким и културним архивама. На пример, српска страна користи *Исламску декларацију* Алије Изетбеговића као фокалну тачку из које конструишу наратив о Бошњацима, односно бошњачкој елити и ратној Републици БиХ као исламистичким. Насупрот томе, бошњачка страна се ослања на *Меморандум Српске академије наука и уметности* као своју фокалну тачку са које граде наратив о Србима, српској елити, Републици Српској, Србији и ЈНА као агресорима и великосрпским националистима. На унутрашњем плану, унутар двају националних група, разни говори, новински чланци и интервјуи су фокалне тачке са којих се гради наратив о корумпираној елити, насупрот народу које опозиционе партије представљају.

Ана Центо Бул (*Anna Cento Bull*) у њеном раду (*The role of memory in populist discourse: the case of the Italian Second Republic*), усваја теорију популизма као политичке логике и идентификује један њен кључни недостатак. Она тврди да популисти користе „заједничке митове засноване на колективном сећању једне замишљене прошлости” коју користе да другачије замисле и реконструишу „момент настанка нације² и/или демократије” (*Cento Bull* 2016, 213-14). Она наводи да се „може сматрати да конструкција 'народа' захтева не само развој празних означитеља, већ и конструкцију снажних митова који привлаче колективно сећање замишљене прошлости како би се одредило ко припада 'народу’” (*Cento Bull* 2016, 217). Другим речима, митови о моменту настанка нације су то додатно везивно ткиво, које даје садржај празном означитељу и омогућава да се стабилан систем идентификације развије и „стегне”. Сам концепт момента настанка преузима од Ричија Севица (*Richie Savage*), који је сматрао да момент настанка представља „илузију некада постојећег уједињеног друштва које би иначе било савршено само да није смутње или

² Можда је момент постања овде бољи превод, јер се „founding myth” преводи и као мит о постању неког или нечег

нереди које представља 'непријатељ'" (Savage 2012, 31). Теорија популизма као политичке логике је имплицитно против-хегемонијска, у смислу да она треба да буде оружје некога ко се бори против успостављеног хегемонског пројекта. Ово не мора нужно да буде случај додуше, јер владајућа елита може врло лако да користи популистичку логику да представи против-хегемонијско Друго као претњу друштву и држави, тиме стабилизујући сопствени ланац једнакости. У БиХ, земљи са комплексном политичком структуром, хегемонски блок може да влада у кантону, да буде против-хегемонска снага у ентитету, а да суделује у хегемонској структури сопствене националне групе на државном нивоу. Ово је случај са Сарајевском четворком³, што ћу показати у наредним поглављима.

Нација против Државе

Вероватно централи конфликт босанских популизама јесте питање односа државе и њених нација. Прво, треба да дефинишемо неколико концепата. Под термином држава подразумевам политички ентитет који има: трајну популацију, јасно одређену територију, владу и капацитет да улази у међународне односе са другим државама. (the Montevideo Convention, Article 1, 1936, 25). Када је у питању нација, постоји неколико приступа проблемима нације и национализма и улазак у ову проблематику је ван опсега овог научног рада. Када говорим о нацији о овом раду користим дефиницију Бенедикта Андерсона (*Benedict Anderson*), који нације дефинише као „замишљене заједнице и замишљене као инхерентно ограничене и суверене” и такође као „чврсту заједницу која се креће уз (низ) историју.” (Anderson 2016, 6, 26). Ова дефиниција наглашава конструисану, волунтаристичку и колективну природу нације, али и њену дуговечност и историјски дугу истакнутост као облика идентификације. Према овом приступу Срби су нација јер себе замишљају као ограничен и суверен народ, који се заједно креће кроз историју као чврста заједница већ миленијум. Национализам са друге стране јесте „идеолошки покрет за достизање и одржавање аутономије, јединства и идентитета у име становништва које одређен број његових чланова сматра за стварну или потенцијалну нацију.” (Smith 2014, Kindle 223-25). Смит (*Anthony Smith*) такође даје и дефиницију етнице или етничке заједнице као „именоване популације људи која дели митове о заједничком пореклу, заједничко историјско сећање, један или више елемената заједничке културе, везу са домовином и дозу солидарности, барем међу елитама.” (Smith 2014, Kindle 1369-71). Ово разликовање нације и етнице је јако битно, јер превасходно код „про-босански странака” у Федерацији БиХ (ФБиХ) постоји пракса именовања нација етничким заједницама, чиме се дискурзивно њима умањује статус. Још једна честа дискурзивна стратегија јесте именовање нових популистичких странака „десничарима”. Такве партије, осим што им је нација референтни објект, могу да имају јако различите про-

³ Ово се односи на опозициону коалицију у Кантону Сарајево. Сачињена је од 4 странке: Социјалдемократске партије (СДП), Наше странке (НС), Народ и правда (НИП) и Независна БХ листа (НБЛ)

граме. Стога сматрам да следећи концепт боље објашњава феномен нових „десних” популиста. „Национал популизам је идеологија која приоритизује културу и интересе нације и која обећава да ће дати глас народу који је запостављен, чак презрен, од стране удаљених и често корумпираних елита.” (Eatwell and Goodwin 2018, Kindle 924-28). Када смо дефинисали ове концепте можемо прећи на саму материју рада.

Добар пример како новинари усмеравају разговор и показују елементе популизма у свом наступу јесте интервју Елмедина Конаковића, председника НИП на Н1 ТВ. Водитељ, Амир Зукић, почиње интервју нападом на националне лидере Човића, Додика и Изетбеговића што су посетили Загреб и Београд, уместо три члана Председништва БиХ. Зукић завршава свој увод емотивно набијеном изјавом. „Нигдје државе, нигдје институција, само састанци лидера сусједних земаља са овдашњим народним поглавицама. О БиХ договора се свугдје, осим у овој земљи.” (N1, 2020a, 00:15-1:00).⁴ Ово је јасан пример спуштања националних лидера на ниво етничких племенских поглавица и представљање истих као претње држави. Његов гост Конаковић, износи сличне ставове тврдећи да је Изетбеговић „пристао да та прича Додика и Човића о искључивом етничком концепту у БиХ” влада, а то је доказао одласком код Пленковића „умјесто да врисне и да каже ’не, не може, Бошњаци то неће, Босанци то неће, ми хоћемо мултиетничку, грађанску [БиХ] у којој ће све етничке групе имати апсолутно сва права и вјерска и сва друга.” (N1, 2020a, 31:02-32:20). БиХ је дакле тај политички идентитет, тај празан означитељ, који „сви Босанци” желе, али који не може да се потпуно артикулише јер „етничке” елите, поглавице тачније, то спречавају. Стога, ми имамо овде све елементе популизма: дихотомија народ против елите (Босанци против етничких поглавица), држава која игра улогу празног означитеља и уписивање разних захтева, националних, верских и других група у босанскохерцеговачки ланац једнакости. Елитно Друго је институционализовано, они су вође конститутивних народа и спречавају да празан означитељ постане стабилан систем идентификације. Овај тип популизма сам назвао *босанским про-државним популизмом*. Поред тога, Конаковић идентификује и унутрашње Друго унутар своје националне ми-групе. „Нећемо пијачарски преговарати у име Босанаца и Бошњака, као што данашња елита ради. Дакле они су остварили своје циљеве, они су добили то што су хтјели [мисли на СДА], а истовремено су им испоручили комплетну државу. Погледајте ту причу око Дома народа, Додика и Човића који имају апсолутну власт, њих двојица су законодавци у БиХ, јер шта они неће не пролази.” (N1, 2020a, 39:10-39:30). Конаковић такође напада СДА као лажне патриоте. Поносно истиче да је ушао у рат као добровољац, али да је његова кантонална влада Шесторке⁵ помогла изградњу Видовданске спомен капеле.

⁴ Пошто су Јутјуб клипови сви из октобра и новембра месеца 2020 и са свега неколико канала, како бих их разликовао као изворе, 2020 a,b,c,d итд. Означавају редослед извора у референцама. Одреднице 00:15-1:00 и сл. У заградама означавају временски распон цитата унутар видеа.

⁵ Демократска фронта (ДФ) и Савез за бољу будућност (СББ) су изворно били део кантоналне владе, али су почетком 2020 прешли на страну СДА и тако је Шесторка постала Четворка. Четворка је поново узела власт у Сарајеву децембра 2020.

(RTRS 2019). Тиме себе ставља насупрот Изетбеговићу, који је по њему ратно-хушкач, а рат је провео у очевом кабинету. Ову оптужбу је својевремено изнео и Жељко Комшић 2006. (*Zgode i nezgode običnog čovjeka*, 2020).

Конаковић није усамљен у свом босанском про-државном популизму. Нермин Никшић, председник СДП-а износи сличне ставове као Конаковић и Зукић, до тога да назива националне лидере „племенским поглавицама” и представља СДА као део истог елитног националистичког Другог као СНСД и ХДЗ. (N1, 2020b, 2:40-4:29). Предраг Којовић, председник НС и један од лидера Четворке такође дели ово мишљење и додаје да ти лидери тврде да „да су они за ЕУ, да они виде Босну у ЕУ, а све раде да се то не догоди, све раде.” (BHRT, 2020b, 44:45-45:10). Овај наратив о правим и лажним Европљанима је нешто што се стално појављује о БиХ политици и националисти су увек ти лажни Европљани. Богић Богићевић, нови градоначелник Сарајева, истиче у интервјуу са Зукићем да „националисти и шовинисти не мрзе само други народ, они још више мрзе припаднике свога народа који не мрзе друге. И с обзиром да је и Дејтонски споразум ставио неколико одредница, а то је да је нација организациони принцип државе а не човијек и да све полази и завршава се на колективитету који се зове нација. И да су људи од нације направили професију, зато вријеме не ради за БиХ, али помаци су сигуран сам нужни, и овдје и у региону.” (N1, 2020c, 7:07-8:10). У овом интервјуу је јасно уочљив проблем усмеравања и обликовања разговора од стране водитеља. Зукић уводи Богићевића истичући да „У мору националиста и популиста ријетки су они који се издижу изнад доминантне матрице и који истински свима у овој земљи желе добро. Један од њих је наш вечерашњи гост.” (N1, 2020c, 0:23-1:20). Као што видимо, босански про-државни популизам је износи како гост, тако и водитељ.

Ову матрицу репродукује и Високи представник Валентин Инцко. Он је такође представио националистичке елите, а пре свега Додика, као претње по државу и мир. Према њему, српски лидери су учинили своје народу медвеђу услугу тиме што славе људе попут Карацића „који је персонификација зла” (FACE HD TV, 2020a, 10:49-11:00). Мисли да он као Аустријанац, има право да Србима и њиховим елитама даје савете о томе како треба да се носе са својом прошлошћу. „Ми смо се отарасили тог страшног бремена. То је велики терет када ти ниси рашчистио своју прошлост. А ја сам сигуран, има пуно *добрих српских људи* који би исто хтели да рашчисте са прошлошћу и да крену у будућност.” (FACE HD TV, 2020a, 8:49-9:30). Инцко имплицира да само кроз прочишћење културе и историје од ових „ратних злочинаца” нација може да се отараси терета колективне кривице. Када је у питању однос државе и њених нација, Инцко је јасан. Држава је основана и призната 1992. Стога „нема ту раздруживања, јер није било ни удруживања. Босна је постојала. Она наставља државност и традицију СРБИХ али унутрашње административне подјеле су биле утаначене у Дејтону.” (FACE HD TV, 2020a, 20:45-21:10).

Изетбеговић и сам дели ставове „про-босанских” лидера ма колико га они нападали и одбацивали из свог ланца једнакости. Он истиче да су вечере у Београду и Загребу сигнали подршке „господину Додик и господину Човићу за њихове политике.” (BHRT, 2020a, 1:10-1:39). Њих двојица су према Изетбе-

говићу настојали да делегитимишу БиХ већ 15 година, ширећи страхове о бошњачкој доминацији, док „У ствари доминација је остварена у РС-у (изговара акроним, не пун назив) од стране СНСД-а над Бошњацима и Хрватима.” (BHRT, 2020a, 4:08-4:22). Изетбеговић према томе изводи двосмеран популистички маневар, конструишући српске и хрватске националистичке елите, пре свега Човића и Додика, као претње по државу и бошњачку нацију. Има исти став према Дому народа као и Конаковић и тврди да про-босанске снаге „грађанских странка, љевичарских странака, СДА, СББ итд.” чине 66% бирачког тела, али их „кроз домове народа Човић и Додик то своде на 33%. Збијају их фактички 60% у трећину бошњачку. И циљ је да се то закује.” (Науат Media БиН, 2020, 8:20-8:30). Он дакле прави разлику између сопствене странке и „грађанских” странка и кроз његове интервјуе очигледно је да он жели да постоји једна грађанска гласачка база, која неће само бити ограничена на бошњачке гласове и квоте, Погађа га када га сврставају заједно са Додиком и Човићем и објашњава тај феномен на следећи начин. „Знате када је народу тешко, дио народа почне да оптужује онога ко га брани. Када не може у ствари да рјешити праве непријатеље, он се окрене према своме, то се дешава. И онда на тој енергији граде полтиканти и популисти своју причу. Стално је та прича према СДА, да је СДА спреман да подјели БиХ, када смо се ми грчевито одупирали, да је СДА иста попут ових других странака. То су нонсенси, то су тако увредљиве глупости. Дакле ми упорно се супротстављамо, упорно чувамо супстанцу БиХ, мултиетничку супстанцу, по цијену тога да смо довели Високог представника да нам буде надвласт овдје, да може и нас да смјењује итд. Огромне смо цијене платили за то.” (Науат Media БиН, 2020, 12:55-13:50). Изетбеговић тако износи бошњачки национал популизам, уз босански продржавни популизам. Ова два популизма деле празног означитеља (државу), институционално Друго (националистичке елите), али СДА се позива на бошњачку нацију као актера који има посебну улогу у одбрани и очувању државе. За босанске популисте пак, нација је наводно ирелевантна.

Када су у питању српски лидери, њихови погледи о држави БиХ су дијаметрално супротни од оних који износе бошњачки политичари (али и новинари). Држава је у њиховом дискурсу претња српској нацији и Републици Српској. На пример, Ненад Нешић, председник ДНС-а, до новембра 2020 петнаестогодишњи партнер СНСД-а на власти, започео је окретање ка опозицији. Сузана Рађен Тодорић, водитељ популарне емисије „Пулс” на БН ТВ позвала је Нешића да објасни ову промену политике. У току интервјуа упитала га је зашто ДНС не одустане од вето акције које предлаже СНСД. По њој, институт вета је девалвиран од стране СНСД-а, али Нешић се не слаже. „Ми смо рекли да ћемо увијек подржати вето када је интерес РС у питању. И што се тиче вета значи увијек ће имати подршку ДНС-а јер нама су интереси РС изнад свих играрија, јер заиста РС је нешто што омогућава живот српског народа овде.” (BN TV, 2020b, 17:44-18:00). Драшко Станивуковић, који је у време писања овог рада већ постао градоначелник Бањалуке, изражава сличне ставове. У интервјуу код Хацифејзовића, истакао је да је „Република Српска је створена борбом српског народа и жељом српског народа за слободом.” (FACE HD TV,

2020b, 38:05-38:10). Ово је био његов одговор на непрестане тврдње водитеља да РС и ФБИХ треба укинути. Тачније, како сам каже, хтео би „да Босна и Херцеговина абортира оба близанца.” (FACE HD TV, 2020b, 36:21-36:28).

Додик дели исте ставове о сукобу БиХ и РС као и други српски лидери. Он је критиковао бошњачки концепт „нормалности”, који по њему, подразумева централизовану државу без РС. (FACE HD TV, 2020c, 30:38-31:16). Када Хаџифејзовић устврди да је РС нелегитимна јер су је створиле стране силе, Додик одговара „ми дали Срби болан, 9. јануара ошли горе на Пале!” , и истиче да, „ако не поштује се Дејтон, онда је Република Српска самостална држава.” (FACE HD TV, 2020c, 32:10-32:20). Хаџифејзовић напротив тврди да се враћа РБИХ, јер РС није потписница Дејтонског споразума. Додик са друге стране истиче, да РС иако није потписала Дејтон, јесте потписала Њујоршке и Женевске папире, који су били основа за Дејтон. Стога РС је унела своје суверенитет у БиХ и има право да га врати назад. Да резимирамо, јасно можемо видети да бошњачки лидери виде државу као референтну тачку, као празног означитеља потенцијалног босанског грађанског идентитета и једног стабилног система идентификације. Српски лидери слично томе виде РС као празног означитеља и политички ентитет за који су афективно везани. Ипак, у њиховом дискурсу је јасно да виде РС као производ борбе српског народа и политички оквир који том народу гарантује слободу и опстанак у БиХ.

Елита против народа

Радикална подела на народ и институционализовану елиту је неизоставни елемент популизма. Међутим шта се дешава када су институционализоване елите перципиране као популистичке? У литератури о популизму најчешће се обрађују Западна Европа и Северна Америка. Закључак тих студије јесте да се популисти боре против технократске, бирократизоване елите која нема слуха за проблеме „обичног човека”. У БиХ постоји један специфичан проблем. Три владајуће странке (ХДЗ, СНСД и СДА) и њихови лидери су перципирани од стране њихових ривала као национал популисти. Поред тога, наротив је да су ове странке лидерске и да зависе од њихових лидера. Поврх тога, поменуте страначке организације у дискурсу опозиције представљају се као клијентелистичке машине. Због тога опозиција, како на бошњачкој тако и на српској страни, користи тактику позивања на *експертско знање*, као начин да се дистанцирају од владајуће елите и да их нападну.

На пример, Конаковић је у току интервјуа на Н1 Зукић упитао да ли ће бити нестраначких личности у новој кантоналној влади, на шта је Конаковић одговорио да ће их бити много више него раније. (Н1, 2020а, 15:35-15:43). Заправо, Конаковић је истицао да оно што разликује његову странку од владајућих јесте „постављање стручних кадрова на чело институција.” (Н1, 2020а, 23:39-23:50), те да од ових компетентних кадрова 57% су страначке личности, док је 43% било нестраначких. Ово се односи на владу Шесторке која се распала јануара 2020., када су СББ и ДФ прешли на страну СДА. (VOA, 2020).

Станивуковић на сличан начин поноси се својом кампањом, која није истицала страначка обележја, већ само његово име. „Дакле доста је више те партократије... Дакле ја се обраћам увијек људима, грађанима, дакле оном човијеку који хоће промјене, без обзира у којој странци он био.” (BN TV, 2020c, 8:08-8:32). У току овог интервјуа на БН ТВ, Станивуковић је неколико пута износио тврдњу да треба да се успостави „култ система”, насупротив постојећем „култу појединца”. Ово обећава да ће постићи изградњом меритократског система именовања службеника. Срђан Мандић, кандидат НС за председника општине Сарајево Центар и победник избора у тој општини, износио је сличан меритократски Ми против корумпираних Других дискурс. Он тврди да је за време Шесторке све рађено транспарентно, док је са СДА били случајева на пример „министар културе оде у WC, врати се, нема му 3 милиона марака. Тако то заправо СДА ради.” (FACE HD TV, 2020d, 7:18-7:38). Сви опозициони лидери, из оба ентитета, истичу значај економије и демографије као два кључан проблема. Владајућа елита је по њима одговорна за ове проблеме. Чак и Нешић истиче ова два проблема као кључна и жали се што ништа није урађено до сада. (BN TV, 2020b, 42:58-46:21).

Сада прелазимо на два лидера која одскачу од осталих по свом анти-елинизму, Милораду Додику и Небојши Вукановићу. Они једини износе посебан облик анти-елинизма, анти-колонијализам. Вукановић је вероватно најжустрији опозициони лидер у погледу реторике према својим унутар-групним ривалима, односно према српској владајућој елити у РС. Током интервјуа на БН ТВ он им је претио масовним протестима испред њихових канцеларија, на локалном и ентитетском нивоу. „И онда ћемо рећи 'сиђи доле кадијо, сиђи доле да поднесеш рачуне', скупићемо 1000-2000 људи. Па знате како ће те судије да раде, кад не буду смјели доћи кући? Па они ће да раде као сингерице!” (BN TV, 2020d, 10:14-10:40). Ово је сасвим јасан пример популизма, коришћења енергије народа да натера елиту да ради по „народној вољи”. Са друге стране, Вукановић је једини опозициони лидер обрађен у овом раду, који јасно износи анти-колонијалне ставове. „Странци желе овдје од нас да направе санитарни коридор, да овдје дођу мигранти, да ми купујемо њихов отпад, да нам купе најбоље докторе, најбоље професоре и да нас претворе у савремену колонију. Дакле ми не смијемо бити колонија странаца, ми морамо имати аутентичне људе са овог простора, који ће бити са ставом и који ће се борити за интересе народа веселог који је остао да живи на овим просторима.” (BN TV, 2020d, 19:13-19:32). У овоме он има сличне ставове као и Милорад Додик, који сматра да је ЕУ наводно створила систем који омогућава народу да остане у БиХ, а заправо је успоставила систем који исисава људски капитал из земље. Рат, неуспела транзиција, неповољни трговински уговори и страно мешање су само неки од узрока одласка младих људи из државе, према Додику. (FACE HD TV, 2020e, 5:00-5:30). Иако се ова два лидера слажу по питању негативног утицаја странаца, Вукановић ипак види Додика и домаће елите као комрадорску класу, слуге странаца. „Ви имате Милорада Додика, стварно да га не спомињем пуно, али тај човијек је спреман, гарантујем, све нас да прода. Не Електропривреду, не Шуме Српске, него и Републику Српску.” (BN TV, 2020d,

25:45-25:55). Са друге стране, на бошњачко/босанској страни чести су позиви да странци буду ангажованији у БиХ и странци су представљени као чувари БиХ суверенитета. Ово је једногласан став свих лидера из тог корпуса који су обрађени у овом раду, али је најјасније изражен од стране Џаферовића и Комшића, након посете руског министра спољних послова Сергеја Лаврова БиХ. На конференцији у Згради председништва они су изјавили да је високи представник „потребан БиХ јер одлазак ОХР-а из БиХ у БиХ заговарају снаге које стално говоре о сецесији и које говоре о додатним етничким подјелама” и да „Високи представник не може отићи из БиХ све дотле док БиХ не промјени себи Устав и омогући себи нормално функционирање.” (BHRT, 2020d, 13:22-15:08). За бошњачке и босанске популисте су странци старатељи БиХ док се не досегне стање „нормалности”.

Мит и сећање

Као и у италијанском случају, како је анализирао Центо Бул, и БиХ је бојно поље сећања. Унутар две националне групе у БиХ које су анализирани у овом раду, постоји висок степен наративне конзистентности када је у питању перцепција историје. Насупрот томе, два национална наратива су један другом антитетични. О овоме је било речи и у претходним поглављима, али овде ћемо се усредсредити на сукобе око сећања. Две широке теме се истичу у оба наратива: Други светски рат и Рат 1992-1995⁶. Унутар ових тема две тачке сукоба се истичу: природа злочина у Сребреници и улога Четника у Другом светском рату. За бошњачку страну, како за опозицију тако и за СДА, Сребреница је геноцид и цео Рат 1992-1995 је здружена великохрватска и великосрпска агресија. Бошњаци и сви патриотски Босанци су само бранили своју земљу и домове и њихов рат је био праведан. Када су у питању Четници, за Бошњаке ове герилске јединице су просто фашисти. На српској страни Сребреница се признаје као ратни злочин, али не и као геноцид. Рат је био покушај бошњачке стране да маргинализује Србе и створи исламску државу. Срби су просто бранили своје куће, своју слободу, па у концу конца и Југославију и њихов рат је био праведан. Када су у питању Четници, они су виђени као антифашистичка герила, као и Партизани и Срби су били доминантни у оба покрета, док су се други народи, пре свега Хрвати и Бошњаци, борили на страни фашистичких сила Осовине.

„У колективном сећању менталне слике постају иконе а приче митови, чија је најважније својство њихова убедљивост и афективна делотворност.” (Asman 2011, 43). Митови могу да буду измишљање историје, али такође могу да значе „форму у којој се повест посматра 'очима идентитета'. У тој варијанти мит означава афективно усвајање властите повести.” (Asman 2011, 44). Један од најочигледнијих примера овог афективног усвајања личних прича и мен-

⁶ Све три стране у БиХ поменути рат називају „одбрамбено-отаџбинским” или сличним називима. У овом раду се користи термин Рат 1992-1995 као неутралан термин.

талних слика у колективну историју, јесте интервју Срђана Мандића код Сенада Хаџифејзовића на Фејс ТВ. Мандић је поносно говорио о партизанском наслеђу своје породице, да би затим прешао на породичну трауму његове мајке у току Другог светског рата. Наиме, породица његове мајке је била партизанска и били су мете немачких нацистичких војника. Мандић препричава, врло детаљно, како је његова мајка била сведок смрти своје мајке, три сестре и једне рођаке, које су Немци побили на кућном огњишту. Хаџифејзовић одмах након тога поставља следеће питање. „Када си 92. године ступао добровољно у редове Армије РБиХ, која још није постојала, јеси ли имао ту сцену, те сцене или то човијек само срасте с тим, расте и срасте с тим и буде му то потпуно природно да брани свој град?” (FACE HD TV, 2020d, 16:40-17:14). Ово је прилично вешта, мада можда неумесна, мнемоничка операција. Хаџифејзовић везује два момента настанка БиХ, две мултикултуралне антифашистичке борбе, кроз време и простор, симболички спајајући их у један момент у, како то Андерсон зове, хоризонталном или месијанском времену. (Anderson, 2014, 24). Тако се једна лична породична траума афективно и симболички укључује и реконтекстуализује унутар бошњачког (или босанског) наратива о Рату 1992-1995. Мандић даје подужи одговор где говори о почетку рата, али на крају каже да није имао дилему коју ће страну одабрати, јер му је било природно да се бори заједно са својим пријатељима и комшијама. „Ја увијек волим рећи, као и 92. као и данас, односно 2018., сам на правој страни.” (FACE HD TV, 2020d, 21:11-21:22). Мандић дакле изводи сопствену мнемоничку операцију, спајајући 1992., са 2018. и 2020. Тиме имплицира да је СДА на „погрешној страни”. Бакир Изетбеговић и СДА деле овај босански наратив, како смо већ навели раније, и труде се да не буду сврстани заједно са српским и хрватским националистима. Рецимо, када је упитан шта би „вијећници из Мркоњић Града” данас мислили о БиХ, Изетбеговић је одговорио на следећи начин. Тврди да не би били шокирани јер су се они „тукли пушкама са четницима и усташама”, те да је нуклеус та два национализма, тог фашизма и ексклузивизма био присутан стално овде, додуше на неких 5%, а данас је на 40%, (BHRT, 2020a, 2:57-4:00). Нада се да ће „цивилизоване” снаге успети да превагну над „ретроградним”. Ако узмемо у обзир његов став о „секуларним” партијама и СДА, СББ и другим које држе 60% бирачког тела и да два „фашизма” држе 40%, то онда у пракси значи да целокупно бирачко тело српских и хрватских странака у БиХ подржава фашисте, националисте и ексклузивисте.

Две бошњачке и босанске борбе из 1940-их и 1990-их су скоро идентичне антифашистичке борбе, где су Бошњаци били жртва и одбрамбена страна. Поред тога, Бошњаци су, по бошњачком колективном сећању и историографији, жртве низа геноцида кроз векове. Неки бошњачки аутори износе цифру од 10 геноцида. (Filandra 2012, 368 and Imamović, 2006, 570-571). Најистакнутији од њих јесте Сребреница, око кога се гради савремени национални наратив. То је форма виктимилошког идентитета, који тражи „медијску пажњу и социјално признање у једнакој мери као и материјалну реституцију и симболичку репутацију.” (Asman 2011, 95). Нарочито је важно за бошњачки идентитет, такав какав јесте, да добије признање од починилаца наводних злочина

над колективним Сопством. Другим речима, колективно Сопство тражи да га Друго призна као његову жртву. Ово је нешто око чега се слажу скоро сви бошњачки политички актери. Примера ради, Којовић верује да је концепт Четворке дугорочно победоносан концепт државе. Да би се ово десило, морају да нађу партнере у РС, који ће покушати да дају одговоре на проблеме прошлости једним „заједничким ставом, принципијелним, према територијалном интегритету БиХ, према судским пресудама које третирају тај период. Да некако то, како бих рекао, уобличио у један споразум који ће нам омогућити да напакон и гледамо и идемо напред.” (BHRT, 2020b, 17:48-18:31).

Бошњачки и босански популисти перципирају Србе и РС као затворено друштво коме је неопходно вођство. Укратко, уздизање или еманципација РС из њеног садашњег затвореног стања, њеног национализма и слављења „ратних злочинаца” јесте својеврстан Бошњачки (сански) терет и одговорност. Како Богођевић истиче да „тај јаз између жртве и починиоца мора се премостити помирењем, а да се не жртвује истина и правда и да нико не може сугерисати заборав” додајући да „увијек је жртва нажалост пружала руку прва.” (N1, 2020c, 39:22-40:15). Богођевић је такође критиковао Станивуковића јер се сликао са двојицом људи који су држали четничку заставу. По њему је то једна врста додворавања бирачима, и враћање „фашистичким идеологијама” те њихово промовисање (N1, 2020c, 16:39-16:59). Тиме имплицира да је српско гласачког тело у РС плодно тло за развој „фашизма” и да српски политичари морају да изигравају „фашисте” како би добили гласове. Тако наратив опозиционих и владајућих бошњачких странака јесте врло сличан. Срби су народ које треба еманциповати, цивилизовати, заједно са њиховим политичарима, а то је одговорност Бошњака, Босанаца и европских сила. Како Изетбеговић наводи „Дакле Срби ће морати да добију руководство или да се промјени ово руководство које их неће даље водити у то да им омладина одлази а да им пензионери имају све мању пензију,” а да би се то десило млади политичари попут Драшка Станивуковића мораће да се мењају и уче. „Требаће му рука некога. Мислим да ће му требати рука међународне заједнице, неће моћи сам и наша рука.” (BHRT, 2020c, 20:37-21:42).

Српска сећања на Други светски рат и Рат 1992-1995 су сасвим другачија од оних која износе бошњачки лидери. Ово најбоље показују Хаџифејзовић и Зукић, који притискају своје српске госте да прихвате бошњачке (или босанске) наративе. На пример, Зукић је испитивао Станивуковића о поменутој слици са четничком заставом. Емотивно се обратио свом госту речима „сломили сте срце Сарајлија Драшко сликом са четничком заставом. Шта ће вам то?!” и разочарано додаје „Шта ће вам то?! Зашто? Јел вама то треба да бисте добили у Бања Луци?” (N1, 2020e, 25:11-25:30). Цео интервју је пун питања оваквог типа и Зукићевим апелима Станивуковићу да се „уздигне изнад етнонационализма” и да више ради на међу-ентитеској, уместо на преко-граничној српског сарадњи. (N1, 2020e, 36:56-37:37). Станивуковић са своје стране истиче да различити народи имају другачије виђење о разним историјским догађајима и да треба прихватити „те различите погледе” и ићи даље. (N1, 2020e, 40:23-40:40). Ово је нешто са чиме водитељ није могао да се помири и стално

је инсистирао да се Станивуковић уздигне изнад национализма, што је на крају изазвало Станивуковићеву афективну реплику. „Ја се издижем али се ви не издижете господине, кад кажем ви, медији (Зукић се смеје). Па озбиљно вам кажем. Шта то значи? Па ја нисам отишао на медиј у Федерацији да ме нису питали: Сребреница, геноцид, Туђман и ови и они.” (N1, 2020e, 52:20-53:13). Ова оптужба против Другог, који за себе мисли да је секуларан и мултикултуралан, да је заправо националиста, је нешто што српски лидери често раде, када се два наратива сукобе око питања сећања и историје.

Када је у питању Рат 1992-1995, Станивуковић валоризује улогу Војске Републике Српске и инсистира да је водитељ зове пуним именом, а не ВРС. Већ смо напоменули да Станивуковић види РС као плод борбе српског народа у БиХ за слободу. Што се Другог светског рата тиче, Станивуковић износи све устаљене мотиве српског националног наратива о два антифашистичка покрета и додаје. „Четнички покрет је Југословенска војска у отаџбини, први званични ослободилачки покрет против фашизма [у Европи] и први град које је ослобођен тада је Лозница и то су те чињенице.” (FACE HD TV, 2020b, 1:02:59-1:03:11). Хаџифејзовић у току интервјуа поставља питања и провокативне коментаре, попут абортирања двоје близанаца. Ипак, на самом крају интервјуа, он јасно изражава и сажима Босански про-државни популистички наратив, благим речима, изнесених очинским гласом⁷, са позиције мудрог старијег човека. Он тврди да је национално име највећи терет за РС саму и за српски народ у БиХ и пита, односно моли Станивуковића следеће. „Када будеш са Вучићем реци му да је у интересу Србије да Босна буде оно што су Срби као изгубили, а изгубили смо сви ми, Југославија. Јер ми смо једини остатак тога. И то је тај организам, и мијешани бракови и три народа и традиција и култура и мултиетничност и ништа то није вјештачко.” (FACE HD TV, 2020b, 1:17:25-1:17:56). Апели ка мултиетничности, ка прошлом времену међунационалног мира, мешању културу и градња Босне као идеала тога, као празног означитеља, као *крњег празног означитеља* у односу на несталу СФРЈ, јесте неизоставни елемент босанског про-државног популизма.

Хаџифејзовић овај наратив репродукује и у интервјуу са Милорадом Додиком. У првим минутима показује госту панораму Сарајева на екрану иза њих и виче „Ево га Сарајево!” и „Гледај га лафчино! То је град!” и додаје „Дас ист Валтер!” (FACE HD TV, 2020c, 1:20-1:39) на шта Додик одговара да том граду фале његови Срби. „Дас ист Валтер” је позивање на митологизованог партизанског борца из Сарајева током Другог светског рата, кодног имена „Валтер”. Конкретно, позива се на завршну сцену истоименог филма, где немачки официр гледа у град и каже „То је Валтер”, што значи да је цели град покрет отпора, да је сам град антифашистички југословенски јунак. Ово је још једна вешта мнемонична операција, где је један културни симбол и артефакт из културне архиве афективно преузет и унесен у савремени босански идентитет. Двојица саговорника се наравно сукобљавају око природе Рата 1992-1995, односно превасходно о нестанку 150 000 Срба који су се преселили у РС. За Додика је

⁷ Неколико пута у току интервјуа му се обраћа са „сине”

то етничко чишћење које је спровела Армија БиХ, док су по Хаџифејзовићу они добровољно напустили Сарајево на наговор Крајишника и других српских лидера. (FACE HD TV, 2020с, 23:23-24:40). Што се Другог светског рата тиче, Додик има сличне ставове као и Станивуковић. Он тврди да Дража Михајловић треба да има улице назване по њему у РС јер „Он је био командант савезничке војске, једне од. Срби су имали двије савезничке војске, један су Четнички покрет и други је Партизани.” (FACE HD TV, 2020с, 45:56-46:28). За Хаџифејзовића су Четници фашисти који „свој народ ловили, да тако кажем, хапсили и испоручивали за Јасеновац.” (FACE HD TV, 2020с, 47:25-48:31).

Хаџифејзовић у овом интервјуу „активира” врло важно питање Сребренице просто постављајући Додиком питање, шта је Јасеновац. Тиме је створио морални подстрек (или императив) реципроцитета: ја признајем патњу твоје групе као геноцид, ти исто тако признај патњу моје. Додик одговара да Јасеновац јесте био геноцид „али у Сребреници није био геноцид.” (FACE HD TV, 2020с, 51:13-51:17). Дебата се даље наставља и Хаџифејзовић на крају емитује снимак интервјуа са Додиком из 2007., где овај признаје да је у Сребреници био геноцид. Ово је одличан пример како, речима Субир Сине, се против-архива користи за градњу против-наратива. Хаџифејзовић користи овај видео да Додиков наратив о српским конвертитима који су прешли на бошњачку страну, попут Мандића и Богићевића, окрене против Додика. Тиме преображава Додика у конвертита из оригиналне секуларне, анти-националистичке, босанске позиције у прелетача на српску националистичку страну. Додик одговара да је некада био легалиста, али када је схватио да „да Међународна заједница нема исти приступ према страдању Срба, као што има према страдању Бошњака и да је Међународна заједница инсталисала Хашки суд као суд за Србе,” променио је мишљење, (FACE HD TV, 2020с, 55:18-56:13).

Када је у питању почетак рата и његови узроци, Хаџифејзовић види Милошевића и Карацића као кривце, док је Додик другачије мишљења. Он верује да су у рату све стране патиле. „Колика је кривица Радована Карацића, толика је кривица и Алије Изетбеговића и његовог муслиманског концепта државе, који ми нисмо могли да прихватимо и нећемо ни прихватити” (FACE HD TV, 2020с, 1:00:47-1:01:00). Ово се односи на чувену Исламску декларацију Алије Изетбеговића. То је једна од честих мотива из српске архиве памћења, која се користи за поткрепљивање наратива и нападе на бошњачки наратив. Слично томе, Меморандум САНУ Бошњаци користе за своје потребе. Нарочито је занимљиво што се Конаковић позива на Други меморандум САНУ из 2011. и тврди да је мрежа аутопутева у БиХ онаква „како је нацртан у Меморандуму 2 САНУ” (N1, 2020а, 21:12-21:44) и да циљано заобилази бошњачка места, попут Горажда и градова у Санџаку, а спаја српска са обе стране границе. Завршићу ово поглавље са тзв. „трећом страном” међу српским политичарима, Ненадом Нешићим и ДНС-ом. Када га је интервјуисала Емала Буџовић, водитељка Н1 БиХ ТВ, о одлуци Уставног суда поводом 9. јануара и наводила да призна да је Дан Републике илегалан, Нешић је пркосно тврдио да ће га славити и сносити последице. Иразио је наду да ће Буџовић и други Бошњаци славити тај празник заједно са Србима у блиској будућности. Буџовић је одбацила

то као могућност, очигледно узнемирана предлогом и истакла да тај датум призива страшна сећања код многих жртава. Нешић је одговорио „Замислите шта евоцира код мене 1. март, убиство свата Николе Гардовића, прегласавање српског народа у БиХ и тако даље.” (N1, 2020f, 25:22-26:00). Водитељка завршава интервју тврђом да никада неће славити 9. јануар али да ће сви заједно можда некада славити 1. март. Нешић одговара да ће они остати на 9. јануару.

Закључак

БиХ је земља која се налази на раскрсници популизама. Сви актери, владајући или не, као и медијске личности користи популистичку логику у свом дискурсу. Када је у питању економски садржај популизама, анализирани политички лидери су премало тога изнели о економској политици. Станивуковић и Вукановић се издвајају као тржишни и леви популисти, у економском смислу, али је даље истраживање неопходно како би се донели дефинитивни закључци. Када је реч о проблемима државе и сећања овај рад је идентификовао три популизма: босански про-државни популизам, бошњачки национал популизам и српски национал популизам. У погледу државе, бошњачки и босански популизам имају слична становишта, уз неколико важних разлика. Бошњачки национал популизам даје бошњачком народу и СДА истакнуту улогу у стварању и одржавању државе. Насупрот томе, босанска страна када говори о „народу” готово никад не говори о Бошњацима, већ о грађанима Босне или Босанцима и СДА и бошњачке националисте сврставају у исти кош са српских и хрватским националистима, као институционално Друго. Дино Конаковић и НИП имају елементе и једног и другог популизма, те је даља анализа неопходна. Сви српски лидери исказују српски национал популизам, а српски народ и Република Српска служе као празни означитељи, док је држава БиХ, прећутно или не, представљена као хегемонска претња Србима и РС. Када је у питању сећање, бошњачки и босански популизам су практично идентични, и оба виде Рат 1992-1995 и Други светски рат као антифашистичке борбе против српских и хрватских националиста, фашиста и агресора. На српској страни, како опозиционе тако и за владајуће странке, су јединствене у виђењу Рата 1992-1995 као борбе српског народа за слободу, а Другог светског рата такође, кроз два антифашистичка покрета, Четнике и Партизане. Оно што је кључно јесте да су водитељи, односно превасходно Зукић и Хацифејзовић, јасни представници босанског про-државног популизма и усмеравају разговоре ка нодалним тачкама тог дискурса. Укратко, овај рад је показао да су практично сви актери БиХ политичке сцене и неке истакнуте медијске личности, популисти.

Литература

1. Social Blade, "TOP 100 YOUTUBERS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA SORTED BY SB RANK", *Social Blade*, <https://socialblade.com/youtube/top/country/ba>, (accessed 13 January 2020)
2. Radio televizija BN. 2020. „BN TV najgledanija u Srpskoj i BiH tokom januara”, *RTVBN*, <https://www.rtvbn.com/3976902/bn-tv-najgledanija-u-srpskoj-i-bih-tokom-januara>, (accessed 13 January 2020)
3. Mudde, Cas and Kaltwasser, Rovira. 2017. *Populism: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press, Kindle edition,
4. Stanley, Ben. 2008. "The thin ideology of populism", *Journal of Political Ideologies*, 13:1, 95-110, : DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13569310701822289>,
5. Freedon, Michael. 2017. "After the Brexit referendum: revisiting populism as an ideology." *Journal of Political Ideologies* 22 (1): 1–11. <https://doi.org/10.1080/13569317.2016.1260813>.
6. Moffit, Benjamin. 2016. *The Global Rie of Populism: Performance, Political Style and Representation*, Stanford California: Stanford University Press, Kindle edition,
7. Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal. 2014. *Hegemony and Socialist Strategy*, London: Verso, Kindle version
8. Laclau, Ernesto. 2005. *On Populist Reason*, London: Verso,
9. Mouffe, Chantal. 2013. *Agonistics*, London: Verso, Kindle version,
10. Mouffe, Chantal. 2018. *For a Left Populism*, London: Verso, Kindle version,
11. Shina, Subir. 2017. "Fragile Hegemony: Modi, Social Media, and Competitive Electoral Populism in India", *International Journal of Communication*, 4158–4180,
12. Cento Bull, Anna. 2016. "The role of memory in populist discourse: the case of the Italian Second Republic", *Patterns of Prejudice*, 50:3, 213-231, DOI:10.1080/0031322X.2016.1208863
13. Weaver, Ole. 1995. "Securitization and Desecuritization", Ch 3, in: Ronni D. Lipschutz (ed.), *On Security*, Columbia University Press, New York, 1–31,
14. Rankić, Slađan. 2019. „Populizam kao politička logika: slučaj izbora za Evropski parlament 2019”, *Godišnjak FPN specijalno izdanje decembar 2019*; 111-128. https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/FPN-Godisnjak-22-2019-specijalan_broj.pdf,
15. Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States, "League of Nation", Registration Number 3802, Registered on Cuba 8 January 1936, <https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=0800000280166aef>
16. Anderson, Benedict. 2016. *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London UK: Verso
17. Smith, Anthony D. 2014. *Nation in History*, New Jersey: Wiley, Kindle edition,
18. "N1 Pressing: Elmedin Konaković (14.10.2020)", You tube video, 51:08, "N1", 14.10.2020.,

- <https://www.youtube.com/watch?v=kp563hmVPJE&list=PLtkTKfgc4b4V87X6A3qLbUGSqnvKNLjLo&index=14&t=158s>, (accessed November 10 2020),
19. RTRS. 2019. „U Sarajevu obnovljena kapela Vidovdanskih,” 12 October 2019, <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=354132>
 20. „Željko Komšić vs Bakir Izetbegović 2006. godine”, You tube video, 1:14, „Zgode i nezgode običnog čovjeka”, 8.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=oVTQqU6oFhs>
 21. „Gost BHT1 uživo bio je Bakir Izetbegović, predsjednik SDA”, You tube video, 24:51, „BHRT-Radiotelevizija Bosne i Hercegovine”, 14.10.2020., https://www.youtube.com/watch?v=SBcGj_4nWVY (accessed November 10 2020),
 22. „IZETBEGOVIĆ: DODIK POKUŠAVA DA ZAVRŠI PROCES PRETVARANJA RS U DRŽAVU - NEĆE TO DOBITI”, You tube video, 15:50, „Hayat Media BiH”, 12.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=BYkdBEeweI4&t=14s> (accessed November 13 2020),
 23. „Nikšić za N1: Neka DF vodi ko god hoće, Bakir Izetbegović ili ko već”, You tube video, 22:02, „N1”, 29.20.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=jemyP7ozDzU>, (accessed 13. 11. 2020),
 24. Eatwell, Roger and Goodwin, Mathew. 2018. *National Populism The Revolt Against Liberal Democracy*, London: Pelican Books, Kindle edition
 25. „Šokantni Inzko: Biden šalje važne ljude u BiH! Dodik? Nisam znao da su moji Amerikanci muslimani!!!”, You tube video, 40:37, „FACE HD TV”, 8.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=Pzc4Q3fAoHo&t=133s> (accessed 13.11.2020),
 26. „Jedan: Predrag Kojović - 26.11.2020.” You tube video, 56:24, „BHRT-Radiotelevizija Bosne I Hercegovine”, 27.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=Eep-XfpQAdQ> (accessed 27.11.2020.),
 27. „N1 Pressing: Bogić Bogićević (25.11.2020.)”, You tube video, 50:37, „N1”, 25.11.2020., https://www.youtube.com/watch?v=IFW_vY-J8_o, (accessed 30.11.2020),
 28. Уставне и законске надлежности Предсједништва БиХ, 19.09.2002., <http://www.predsjednistvobih.ba/nadl/default.aspx?id=18266&langTag=sr-SP-Cyrl>
 29. „Nenad Nešić - Dao sam glavu, ne bojim se ničega! \ PULS”, You tube video, 1:14:39, „BN TV”, 22.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=QuPcVRnj3Rs> (accessed 3.12.2020),
 30. „Draško: Znam da ćete staviti u naslov da sam protiv gej parade...”, You tube video, 1:33:16, „FACE HD TV”, 28.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=JRoWQHZkj1I> (accessed 19.12.2020.),
 31. „Dodik-Hadžifejzović: Šta si ti? Novinar! A, politički? Novinar! Ti si zajebant! Sprdaš se sa mnom!”, You tube video, 1:28:58, „FACE HD TV”, 21.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=ObsZvI23jcQ> (accessed 19.11.2020.),

32. Bjelonja, Amina. 2020. „Smijenjena Vlada Kantona Sarajevo”, *Voice of America*, 29 January 2020, <https://ba.voanews.com/a/skupstinski-zastupnici-izglasali-nepovjerenje-vladi-kantona-sarajevo/5264979.html>
33. „Draško Stanivuković - Došlo je vrijeme da izaberemo kult sistema, a ne kult pojedinca \ PULS”, You tube video, 1:22:39, „BN TELEVIZIJA”, 15.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=1DZSQjBLpmI> (accessed 14.11.2020.),
34. „Mandić: Ne dozvoljavam ni Bakiru, ni Komšiću da budu veći Bosanci od mene! Nikad neću biti Komšić!”, You tube video, 42:11, „FACE HD TV”, 21.11.2020., https://www.youtube.com/watch?v=cEiVwqTv_vY&t=883s (accessed 22.11.2020.),
35. „Nebojša Vukanović - Svi režimi su pali i ovaj će pasti! \ PULS (BN Televizija 2020) HD”, You tube video, 1:14:39, „BN TV”, 08.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=xRPV3FpLfOo&t=1444s> (accessed 4.12.2020.),
36. „Dodik-Hadžifejzović: Šta si ti? Novinar! A, politički? Novinar! Ti si zajebant! Sprdaš se sa mnom!”, You tube video, 1:28:58, „FACE HD TV”, 21.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=ObSZvI23jcQ> (accessed 19.11.2020.),
37. Guardino, Matt. 2018, “Neoliberal populism as hegemony: a historical ideological analysis of US economic policy discourse”, *CRITICAL DISCOURSE STUDIES*, DOI: 10.1080/17405904.2018.1442361,
38. Weyland, Kurt. 1999. “Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe”, *Comparative Politics*, Vol. 31, No. 4 (Jul., 1999), 379-401,
39. „Borenović za N1: Nevjerovatno, te proklete podjele u BiH...”, You tube video, 25:07, „N1”, 5.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=FkESGX33O28&t=9s> (accessed 07.12.2020.),
40. Oslobođenje. 2020. „Priča o zločinima Nenada Stevandića, u Banja Luci u toku rata i njegovom crvenom kombiju”, 20 October 2020, <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/prica-o-zlocinima-nenada-stevandica-u-banja-luci-u-toku-rata-i-negovom-crvenom-kombiju-598755>
41. Asman, Alaida. 2011. *Duga senka prošlosti: kultura sećanja i političke povesti*, Beograd: Biblioteka XX vek
42. Filandra, Šaćir. 2012. *Bošnjaci nakon socijalizma: o bošnjačkom identitetu u postjugoslovenskom prostoru*, Zagreb HR: Synopsis,
43. Imamović, Mustafa. 2006. *Historija Bošnjaka*, Sarajevo BIH: Preporod, Bošnjačka zajednica kulture, 2006,
44. „Bakir Izetbegović gost emsije BHT1 uživo”, You tube video, 24:42, „BHRT-Radio Televizija Bosne I Hercegovine”. 25.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=9GTRuNKqBPA> (accessed 5.12.2020.),
45. „Pressing: Draško Stanivuković (18.11.2020.)”, You tube video, 54:58, „N1”, 18.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=JIKdv3jXeEc&t=102s> (accessed 07.12.2020.),
46. „Press Željko Komšić i Šefik Džaferović, 15. Decembar”, You tube video, 26:00, „BHRT-Radiotelevizija Bosne I Hercegovine”, <https://www.youtube.com/watch?v=BUg5zLXXIdY> (accessed 15.12.2020.),

47. „Telering: Milorad Dodik /// 11.11.2020.”, You tube video, 57:27, „RTRS Vijesti”, 11,11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=OI4y3XFZ4ok&t=1s> (accessed 24.11.2020.),
48. Тепшић, Горан Р. 2019. „Улога политичких елита у процесу реконструкције националних идентитета: случај Босне и Херцеговине”, Докторска дисертација, Београдски Универзитет, Факултет политичких наука

CROSSROADS OF POPULISM-THE CASE OF THE 2020 LOCAL ELECTIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary: The aim of this paper is to explore the content of populist discourse in the case of the Municipal elections in Bosnia and Herzegovina in 2020. This is done through critical discourse analysis of the relevant political actors in Bosnia and Herzegovina, drawing on the populist logic approach to populism. The analytical sample consists of interviews with the political leaders of major Serbian and Bosniak parties, as well as some of the more prominent politicians. To be more precise the paper analyzes discourse of: Bakir Izetbegović, Milorad Dodik, Nermin Nikšić, Predrag Kojović, Elmedin Konaković, Branislav Borenović, Draško Stanivuković, Nebojša Vukanović, Srđan Mandić, Bogić Bogičević and the High representative Valentin Inzko. Selected interviews were held during the Municipal elections in Bosnia and Herzegovina, i.e., the months of October and November 2020. My analysis showed that all actors express one or multiple forms of populism, the most common of them being national populism and pro-state populism. Furthermore, the journalists carrying out the interviews expressed populist discourse, particularly the TV hosts of N1 and Face TV.

Keywords: populism, national populism, founding moment, nation, nationalism, empty signifier, chain of equivalence

Introduction

Bosnia and Herzegovina¹ is a unique case for political scientists. It is a country where three nations participate in a power sharing agreement and their languages are mutually intelligible. This in turn means that there is a greater degree of discursive encounters between members of the three groups and this

* sladjank@hotmail.com

¹ B&H from this point onward

frequency of contact coupled with intelligibility of the three languages facilitates research and in particular comparative research. This paper analyzes discourses of the Bosniak and Serbian political elites. Discourse is in itself a contested concept, but for the purpose of this work I will use the following definition. Discourse is a “network, a structure or a system of narratives, a scheme of storytelling about social situations and events” (Тепшић, 2019, 57). These schemes of storytelling are rather vast and one needs to select a relevant sample for analysis.

Lene Hansen suggests that the researcher should follow three criteria for selecting texts. The relevant texts or in this case interviews “are characterized by clear articulation of identities and policies; they are widely read and attended; and they have the formal authority to define a political position” (Hansen, 2006, 76). Firstly, the interviews selected were held during an election campaign and the interviewees are politicians embroiled in a campaign. Because of this fact they are incentivized to clearly articulate identities and policies. Furthermore, the specific case of B&H tripartite political structure fosters clear articulation of national identities. Secondly, interviews selected should be widely read and attended. This paper primarily focused on three networks: Face TV, BN TV and N1BIH. These three networks are popular on Youtube where they have: 190 000, 202 000 and 269 000 subscribers respectively (Social Blade, 2020). Since online Youtube audience doesn't necessarily reflect the popularity of these networks among the TV viewing public, their share among TV audiences was taken into account. “Audience measurement” company, a subsidiary of Nielsen company, conducts audience share research in B&H. According to their latest research, BN TV has the largest share in B&H (BNTV, 2020a). Since these numbers fluctuate, this paper has also included BHRT and RTRS, as established traditional networks with a lesser online presence. Thirdly, texts selected should have formal authority to define political positions. The interviewees are presidents and prominent members of political parties and/or heads of political institutions. They have the formal authority to define political positions. Furthermore, the interviewees were selected for a similar reason. Senad Hadžifejzović (“Face to Face”, Face TV), Suzana Rađen Todorčić (“Puls”, BNTV) and Mato Đaković (“Telering”, RTRS, formerly OBNTV) are established journalists in B&H, with decades of experience as opinion makers in the country. Amir Zukić, as the director of program of N1BIH and host of “Pressing” show on the same network is also an influential media personality. As we shall see in the rest of the paper, these interviewees are not merely conduits for the narratives of their interviewees. On the contrary, they frame and direct the conversation and in doing so exhibit some elements of populism themselves.

Populism as a political logic

The populism as a political logic approach has been pioneered by Ernesto Laclau, but has been taken up by other scholars over the years. Laclau's works

on populism draw upon his and Mouffe's prior works, most notably from (*Hegemony and Socialist Strategy*). It is here where they explain some of their key concepts. The most relevant ones for this paper and ones that are the ontological basis for Laclau's (*On Populist Reason*), are the following concepts: logic of equivalence, logic of difference, democratic subject position, popular subject position, floating elements and organic crisis. The logic of equivalence is quite simply the "logic of simplification of political space", while the logic of difference is the "logic of its expansion and increased complexity" (Mouffe and Laclau, 2014, Kindle², 2848-49). If the first logic prevails in a particular political group, then that locus within the field of discursivity becomes the popular subject position, a "position that is constituted on the basis of dividing the political space into two antagonistic camps", while a democratic subject position is a clearly delimited position, but it doesn't divide society into two antagonistic camps (Mouffe and Laclau, 2014, Kindle, 2869-71). It is only when floating elements, in the form of various democratic demands, are articulated into a chain of equivalence, that the popular subject position is formed. For this to happen the society in question has to be in an organic crisis, which Laclau drawing on Gramsci, defines as "a conjuncture where there is a generalized weakening of the relational system defining identities of a given social and political space, and where, as a result there is a proliferation of floating elements" (Mouffe and Laclau, 2014, Kindle, 2960-62).

Hegemony, even though it was the title of their book, remained a nebulous concept. It could be identified with a discursive formation, held by a chain of equivalence and holding power in a society. However, Laclau does define hegemony clearly in his (*On Populist Reason*). It is there that he dubbed hegemony "the operation of taking up, by a particularity of an incommensurable universal signification" and he calls these particularities embodying unattainable fulnesses, empty signifiers (Laclau, 2005, 70). For Laclau populism is a type of political logic, which is based on the construction of internal frontiers and identification of an institutionalized Other (Laclau, 2005, 117). Then a name must be chosen to serve as an empty signifier and a multitude of demands must be equivalently inscribed into the chain of equivalence. These are the three aspects of populism. However, some preconditions need to be met before populism arises as a counterhegemonic force. For Laclau there are also three key preconditions for populism: 1) agonistic frontier between the people and the elite; 2) equivalential articulation of demands and 3) unification into a stable system of identification (Laclau, 2005, 74). The *frontier* is the critical element of populism. For Laclau "the destiny of populism is strictly related to the destiny of the political frontier: if the frontier collapses the people as a historical actor disintegrates" (Laclau,

² The "kindle" designation means that the book is a Kindle e-book, which doesn't have page numbers. Instead, it uses a "location" system. Hence the numbers used in while referencing designate the location of a particular quote within the e-book.

2005, 89). The entire operation proceeds as follows. A singular demand, a symbol or a leader is elevated to the position of a signifier of the larger universality, the people. A chain of equivalence forms around this demand and it expands, gradually creating a popular identity which in itself then becomes an empty signifier (Laclau, 2005, 95-96). Once such a signifier has been chosen it is then the recipient of affective investment on the part of the people who identify with it, which is also a necessary element of populism (Laclau, 2005, 115-17). The concept of agonism bears a bit of explanation. Agonism is Mouffe's concept which is inspired by Schmitt's antagonism and is in juxtaposition to it. Mouffe claims that there are three types of Others in modern democracies: competitors, enemies and adversaries. The first compete for power within the system and do not question the ruling hegemony, the second seek each other's destruction or elimination from the political field, while the latter agonistically battle for implementation of their respective hegemonic projects but accept the Other's legitimacy within the political (Mouffe, 2013, Kindle, 274-300). For example, the SPD and the CDU in Germany are competitors in this sense, while the Linke and AfD are adversaries to the SPD-CDU-CSU hegemonic project.

Going back to the topic of this paper, we can view Republika Srpska as a popular identity emerging from a hegemonic struggle. According to Mouffe "the objective of the hegemonic struggle consists in disarticulating the sedimented practices of an existing formation and, through the transformation of these practices and the institutionalization of new ones, establishing the nodal points of a new hegemonic social formation" (Mouffe, 2018, Kindle, 596-600). Crucially for Mouffe no political frontier and no identity is set in stone. "The people and the political frontier that defines its adversary are constructed through political struggle, and they are always susceptible to rearticulation through counter-hegemonic interventions" (Mouffe, 2018, 833-36). According to this ontological framework, in the beginning of the 1990s an agonistic frontier was established between the emerging nationalist elites and the ruling communist elites in SFRY, and SRB&H as its constituent republic. The SDA, HDZ and SDS created a counterhegemonic block, while the communist elite fractured along reformist vs hard-liner lines. Instead of creating a stable system of identification, the new ruling nationalist elite fractured along national lines within two years. In other words, the elements of the chain of equivalence were disarticulated and rearticulated into new "popular identities" defined along national lines and a new agonistic frontier was set up. This frontier turned antagonistic and deadly in 1992 and the war lasted until 1995. Thus, while B&H couldn't achieve the third step in Laclau's process, Republika Srpska did manage to create a stable system of identification.

Subir Sinha in his paper (*Fragile Hegemony: Modi, Social Media, and Competitive Electoral Populism in India*), dissected the rise of Narendra Modi and the BJP in India, through the implementation of Laclau's political logic approach. Drawing upon Mazzoleni, Sinha notes that "in today's media-saturated

world, constructions of the leader and the people are mediated by popular culture and mass media (Mazzoleni, 2007), the first functioning as the reservoir of meaning from which populists draw their style and content and the second as the site and mechanism for their dissemination” (Sinha, 2017, 4160). Sinha thus claims, which is implied by Laclau, that the choice of empty signifiers is limited by the local culture. For example, the disparate groups whom Modi has tied to his own chain of equivalence came to be derisively called *bhakts*, or devotees. This term was later embraced by the bhakts as a badge of honor and a signifier for the entire chain of equivalence around Modi and the BJP. “To form a counterpeople, there must be a counterarchive on which to build a counternarrative” (Sinha, 2017, 4175). This is exactly what Modi did. He used the rich archive of speeches, Wikileaks documents, news articles etc., all of which painted the Congress party as corrupt and beholden to the Nehru and Ghandi dynasties. Going back to the topic of this paper, populists in B&H are limited and shaped by existing political and cultural archives. For example, the Serbian side uses *the Islamic Declaration* of Alija Izetbegović as a focal point from which they can construct the narrative of the Bosniaks, the Bosniak elite or the wartime Republic of B&H as being islamist in nature. Conversely, the Bosniak side uses *the Memorandum of the Serbian Academy of Sciences and Arts* as the focal point around which they construct the narrative of Serbs, the Serbian elite, Republika Srpska, Serbia and the JNA as aggressors and greater Serbian nationalists. Internally, within the two national groups, various speeches, news articles, interviews are foci around which they construct a narrative of the corrupt elite, versus the people represented by the opposition parties.

Anna Cento Bull in her paper (*The role of memory in populist discourse: the case of the Italian Second Republic*), takes the political logic approach and identifies one of its key weaknesses. She argues that populists deploy “common myths based on a collective memory of an imagined past”, which are used to reimagine and reconstruct “the nation’s and/or democracy’s ‘founding moment’” (Cento Bull, 2016, 213-14). Cento Bull claims that “it can be argued that constructing a ‘people’ requires not only developing empty signifiers but also constructing powerful myths that draw on a collective memory of an imagined past in order to define who belongs to ‘the people’” (Cento Bull, 2016, 217). In other words, myths about the founding moment of the nation are that extra bit of glue, which adds substance to an empty signifier and allows for a stable system of identification to develop and “stick”. She takes the concept of the founding moment from Richie Savage who claimed that founding moments represented “the illusion of a once existing unified society that would otherwise be perfect if not for the disruption or disorder represented by the ‘enemy’” (Savage, 2012, p. 31). The populism as a political logic approach is implicitly counter-hegemonic, meaning that it is supposed to be the weapon of someone rallying against the established hegemonic order. This need not always be the case and the ruling elite can very much use the populist logic to paint the counterhegemonic Other

as a threat to society and the state, thus stabilizing their own chain of equivalence. In B&H, a country with a complex political structure, a hegemonic block can rule within a canton, be counterhegemonic within one entity and participate in the hegemonic structure of its own national ingroup on the state level. This is the case with the Sarajevo Quartet (Sarajevska Četvorka³) as will be evident in the following chapters.

Nation vs State

Probably the central conflict between Bosnian populisms is the issue of state vs its nations. First, we need to define a couple of concepts. Under the term of state, I here refer to a political entity which has a: permanent population, defined territory, a government and a capacity to enter into relations with other states (the Montevideo Convention, Article 1, 1936, 25). Regarding the nation, there are a number of approaches to the problems of nations and nationalism and going into the minutiae of these problems is beyond the scope of this article. When referring to the concept of the nation this paper uses Benedict Anderson's definitions of the nation as "an imagined community and imagined as both inherently limited and sovereign" and also as "a solid community moving up(down) history" (Anderson, 2016, 6, 26). This definition stresses the constructed, voluntaristic and collective nature of the nation, but also its longevity and a historically long salience of identification. The Serbs are thus a nation because they imagine themselves as a limited and sovereign people, who have been moving through history as a solid community for a millennium. Nationalism on the other hand is "an ideological movement for the attainment and maintenance of autonomy, unity and identity on behalf of a population deemed by some of its members to constitute an actual or potential nation" (Smith, 2014, Kindle, 223-25). Smith also gives a definition of *ethnie* as "a named human population with myths of common ancestry, shared historical memories, one or more elements of shared culture, a link with a homeland and a measure of solidarity, at least among the elites" (Smith, 2014, Kindle, 1369-71). This is especially important since in Bosnian discourse, particularly among the "secular" or "pro-Bosnian" parties in Federation of B&H it is common to refer to the constituent nations as *ethnie*, thereby downgrading them in status. Another typical misnaming in popular culture is calling new populist parties "right wing". Such parties apart from referring to the nation, can have widely different policies. Because of that, I find that the following concept best describes this phenomenon. "National populism is an ideology which prioritizes the culture and interests of the nation and which promises to give voice to a people who feel they have been neglected, even held

³ This refers to the opposition coalition in the Canton of Sarajevo. It is made up of four parties: Social democrat party (SDP), Our party (NS), People and Justice (NIP) and Independent BH List (NBL).

in contempt, by distant and often corrupt elites” (Eatwell and Goodwin, 2018, Kindle, 924-28). Having defined these concepts, we now move on to the subject at hand.

A good example of how journalists can frame a conversation and exhibit a form of populism themselves is the interview of Elemedin Konaković, the president of People and Justice (Narod i Pravda-NIP) for the N1 TV network. The interviewer, Amar Zukić begins the interview by lambasting the national leaders Čović, Dodik and Izetbegović for visiting Zagreb and Belgrade, instead of the three members of the Collective Presidency. Zukić concludes his introduction with an emotionally charged statement. “The state is nowhere to be found. The institutions are nowhere to be found, only meetings of leaders of neighboring states with the local national [narodnim] tribal chiefs [poglavice] . About B&H agreements are made everywhere, except in this country” (N1, 2020a, 00:15-1:00).⁴ This is a clear-cut example of a demoting of national leaders to ethnic tribal chieftain and presenting them as a threat to the state. His guest Konaković echoes the same sentiments stating that Izetbegović “has accepted this story with Dodik and Čović of an exclusively ethnic concept of B&H”, which he has proven by going to Zagreb himself “instead of shouting and loudly saying ‘no, that will not do, Bosniaks do not want this, Bosnians do not want this, we want a multiethnic, civic [B&H] in which all ethnic groups will have all rights, religious and otherwise” (N1, 2020a, 31:02-32:20). B&H is this political identity, the empty signifier, which “all Bosnians” want, but it cannot fully be articulated because the “ethnic” elites, chieftains to be exact, are preventing this. Thus, we have all the hallmarks of populism: a people vs the elite dichotomy (Bosnians vs ethnic chieftains), the state serving as an empty signifier and inscription of various demands of national, religious and other groups in B&H into a chain of equivalence. The elite Other is institutionalized, they are the leaders of the “constituent nations” and are preventing the empty signifier to become a stable system of identification and a functioning state. This type of populism I have dubbed *Bosnian statist or pro-state populism*. Konaković also clearly identifies the elite Other within his own national in-group. “We will not negotiate in the name of Bosnians and Bosniaks as if we were on the flea market (pijačarski⁵), as the current elite does. They have achieved their goals, they [meaning SDA] have achieved what they wanted, while at the same time delivering unto them the whole state. Look at the story around the House of the Peoples, Dodik and Čović who have absolute power. The two of them are the lawmakers of B&H, because what they don’t want to pass, doesn’t pass” (N1, 2020a, 39:10-39:30). Konaković also lambasts SDA for their faux patriotism as being all talk. He proudly

⁴ Since the Youtube clips are all from October and November and from a few channels, in order to distinguish between the sources 2020 a,b,c,d etc. denotes the order of sources in the references. The 00:15-1:00 denotes the location of the citation within the video.

⁵ A derogatory term meaning unscrupulous haggling, as one is prone to practice on the flea market or farmers market

states that he was a volunteer in the War but his cantonal government, the Sarajevo Sextet⁶, also helped to rebuild the Vidovdan Memorial Chapel. (RTRS, 2019). He contrasts himself with Bakir Izetbegović, who is currently a war-monger but has supposedly spent the war in his father's cabinet, something he was accused most famously by Željko Komšić in 2006. (Zgode i nezgode običnog čovjeka, 2020).

Konaković is not alone in his Bosnian statist populism. Nermin Nikšić, leader of the SDP party has echoed the sentiments of Konaković and Zukić down to the point of calling the three leaders tribal chieftains and presenting the SDA as part of the same nationalist elite Other as HDZ and SNSD (N1, 2020b, 2:40-4:29). Predrag Kojović, president of NS and another leader of the Sarajevo Quartet has similar views. Kojović agrees with Nikšić and Konaković, and adds that these leaders claim “that they are for the EU, that they want Bosnia in the EU, but they are doing everything to stop that from happening.” (BHRT, 2020b, 44:45-45:10). This narrative of real and fake European is something that is frequently expressed by Bosnian politicians. Bogić Bogičević, the new mayor of Sarajevo, stresses in his interview with Zukić that “nationalists and chauvinists do not only hate other nations, they especially hate the members of their own nation who do not hate others” and that because of the Dayton system these “people have made nation into a profession” (N1, 2020c, 7:07-8:10). In this interview the problem of framing by the interviewer is again evident. Zukić introduces Bogičević by asserting that “in a sea of nationalists and populists, rare are those who rise above the dominant matrix and who truly want what's best for all people in this country. One of those people is our guest tonight.” (N1, 2020c, 0:23-1:20). As we can see, Bosnian statist populism is again exhibited by both the interviewer and the interviewee.

This sort of sentiment was even echoed by the High Representative Valentin Inzko. He too presented nationalist elites and Dodik in particular as threats to the state and peace. According to him, the Serbian leaders have been doing their people a disfavor by celebrating people like Karadžić “who is a personification of evil” (FACE HD TV, 2020a, 10:49-11:00). He finds that he, as an Austrian, has the right to advise Serbs and their elites on how to deal with their past. “We got rid of that heavy burden. It is a great burden when one doesn't deal with his past. I am certain that there are a lot of *good Serbian people* who would like to break [rašćiste] with their past and move towards the future.” (FACE HD TV, 2020a, 8:49-9:30). It is implied by Inzko that only through cleansing of the culture and history from these “war criminals” can the nation be clear of collective guilt. Regarding his view of the state of B&H he asserts that it was founded and recognized in 1992. Hence “there can be no separation, since there was no unifi-

⁶ The Democratic Front (DF) and Party for a Better Future (SBB) were initially with the Sarajevo Quartet members of the Sarajevo cantonal government. The two parties defected to the SDA, turning the ruling Sextet into an oppositional Quartet. As of December 2020 the Quartet has retaken the cantonal government,

cation. Bosnia had existed before. It continues the statehood and tradition of the Socialist Republic B&H, but the internal administrative division were hashed out in Dayton” (FACE HD TV, 2020a, 20:45-21:10).

Izetbegović himself shares many of the same views as leaders quoted above, even though they seek to ostracize him from their chain of equivalence. He states that these dinners in Zagreb and Belgrade are signals of “support for Mr. Dodik and Mr. Čović and their policies” (BHRT, 2020a, 1:10-1:39). The two of them have been trying to delegitimize B&H for 15 years, spreading fears of Bosniak domination, while “in reality domination was achieved in RS by SNSD⁷ over Bosniaks and Croats” (BHRT, 2020a, 4:08-4:22). Izetbegović thus conducts a double populist movement, constructing Croatian and Serbian national elites, in particular Čović and Dodik, as threats to both the state and the Bosniak nation. He has the exact same issue with the House of the Peoples as Konaković, claiming that pro-Bosnian parties “civic parties, leftist parties, SDA, SBB and others” make up 66% of the electorate, however “through the Houses of the People Čović and Dodik are confining them to 33%. They are cramming the 60% into the Bosniak third and the aim is to hammer this in” (Hayat Media BiH, 2020, 8:20-8:30). He distinguishes between his party and the “civic” parties and through his interviews it is evident that he would very much like to have a civic voting base of sorts, one that would not merely be confined to Bosniak votes and quotas. He takes great offense with being compared with Dodik and Čović and explains this with the following. “When the people are suffering, a part of the people starts to accuse those who defend them. When they cannot solve their real enemies, they turn towards their own. This sort of thing happens. And then on this energy politicians and populists build their story” and that SDA in truth “steadfastly guards the substance of B&H, multiethnic substance, at the cost of bringing the High representative as the over-power [nadvlást] here, so that he can even dismiss us. We have paid a great price” (Hayat Media BiH, 2020, 12:55-13:50). Izetbegović thus exhibits a form of *Bosniak national populism*, alongside Bosnian statist populism. The two populisms share the same empty signifier (the state), the same institutional Other (nationalist elites), but SDA frequently references the Bosniak nation as having a special role in defending and maintain the state. For Bosnian populists, nations ought to be irrelevant.

With Serbian leaders their views on the B&H state are diametrically opposite to those expressed by Bosniak politicians (and journalists). The state in their discourse is a threat to the Serbian nation and to Republika Srpska. For example, Nenad Nešić the president of the DNS party, up until November a coalition partner of SNSD for 15 years, has been drifting towards the opposition in RS. Suzana Rađen Todorčić, host of the popular “Puls” show on BNTV invited Nešić to explain this change of policy. During the interview she asked why isn’t DNS abstaining from voting on veto actions proposed by SNSD. Suzana asserts that

⁷ Alliance of Independent Social Demokratska (Savez nezavisnih socijaldemokrata-SNSD). Milorad Dodik is the longtime head of the party.

the veto institute has been devalued by SNSD, but Nešić disagrees. “We said that we will always support the veto when the interest of RS is in question. And regarding the veto here they will always have the support of DNS, because for us the interests of RS are above all games, for truly RS is something that makes life possible for the Serbian people here” (BN TV, 2020b, 17:44-18:00). Draško Stanivuković, at the time of this writing the mayor of Banja Luka, expressed similar sentiments. In an interview with Senad Hadžifejzović he stated that “RS has been created through the struggle of the Serbian people and the wish of the Serbian people for freedom.” (FACE HD TV, 2020b, 38:05-38:10). He said this in response to the interviewer’s constant assertions that both FBiH and RS should be done away with. To use his exact expression, he “would like that B&H aborts both its twins” (FACE HD TV, 2020b, 36:21-36:28).

Dodik also has similar views on the RS vs B&H conflict. He criticized the Bosniak concept of “normalcy”, which is according to him, a centralized state without RS. (FACE HD TV, 2020c, 30:38-31:16). When Haždifejzović claims that the RS is illegitimate and that even its name was created by foreign powers, Dodik retorts that “we Serbs gave it its name man [bolan]⁸! We went up to Pale on the 9th of January.” and he stressed that “if the Dayton Accords are not respected, then RS becomes an independent country” (FACE HD TV, 2020c, 32:10-32:20). Hadžifejzović claims on the contrary that if the Dayton Accords are not respected that RB&H is coming back. Dodik disputes this, claiming that although RS wasn’t the signatory of the Dayton Accords, it was the signatory of the New York and Geneva Papers which preceded it. Thus, RS brought its sovereignty into B&H and has the right to it take back. To sum up, we can clearly see that the Bosniak leaders see the State as their reference point, the empty signifier for a potential Bosnian civic identity, a stable system of identification. Serbian leaders likewise see the entity RS as this empty signifier and a politically entity which they have affective attachments. In their discourse it is clear that they view RS as a product of the struggle of the Serbian people and the political framework which guarantees their freedom and existence in B&H.

Elite vs People

The radical separation between the people and the institutionalized elite is *the sina qua none* of populism. But what happens when the institutionalized elite are themselves perceived as populists? In B&H we have a particular problem. The three key ruling parties (HDZ, SDA and SNSD) and their leaders are viewed as national populist by their rivals. Furthermore, the parties themselves are perceived as being heavily dominated by the will of the leader and dependent on him. For average members these parties are clientelist machines, or so the opposition claims. It is because of this that opposition leaders, both on the Bosniak

⁸ A phrase, used colloquially in B&H to emphasize a point, hence it is translated as “man”.

and Serbian side, are using an *appeal to expertise*, as a means of attacking the ruling elites within the country.

For example, during his interview with Konaković, Zukić explicitly asked will there be non-party people in the new cantonal government, to which Konaković replied that there will be many more such people (N1, 2020a, 15:35-15:43). In fact, Konaković stressed that what separates his party from the ruling ones is “placing competent cadres at the governing positions of institutions” (N1, 2020a, 23:39-23:50) and that out of this competent cadres 57% were members of parties, while 43% were unaffiliated. This refers to the Sarajevo Sextet government which fell apart in January 2020 when SBB and DF defected to the SDA (VOA, 2020). Stanivuković likewise was proud of his campaign for not using party logos, merely his name. “Enough with the partocracy...I speak always to the people, citizens, to that man who wants change, no matter his party affiliation.” (BN TV, 2020c, 8:08-8:32). During this interview on BN TV, Stanivuković frequently claimed that “a cult of the system” should be established, to supplant the existing “cult of the individual”. This is to be achieved by a merit-based process of appointing officials, a change he promised to bring about. Srđan Mandić, NS candidate for and eventually the municipal president of Centar Municipality of Sarajevo⁹, echoed the same meritocratic We vs corrupt Other sentiments. He stated that during the Sextet all businesses were conducted in a transparent manner, while with the SDA there have been cases of for example “the minister of culture going to the bathroom, coming back and missing 3 million KM¹⁰. This is how SDA does things.” (FACE HD TV, 2020d, 7:18-7:38). Practically all opposition leaders stress the importance of economy and demographics as the two key problems. The ruling elites are according to the opposition responsible for these two problems. Even Nešić claimed that these issues are paramount and nothing has been done about them. (BN TV, 2020b, 42:58-46:21).

We now turn to two leaders, Milorad Dodik and Nebojša Vukanović, who espouse a special form of anti-elitism, anti-colonialism. Vukanović is probably the fiercest opposition leader in terms of rhetoric towards his in-group rivals, i.e., the ruling Serbian political elite in RS. During an interview on BN TV, he threatens them with massive protests in front of their offices, on the local and entity level. “We will tell them ‘come down kadi¹¹ [kadija], come down and submit your invoices’ and we will bring 1000-2000 people. Then you will know how these judges can work, when thy can’t come back home!” (BN TV, 2020d, 10:14-10:40). This is a clear-cut example of populism, using the energy, strength

⁹ In B&H some towns are divided into municipalities (opštine). The head of the city government is a mayor (gradonačelnik) and municipal leaders are called municipal presidents (predsednici opština).

¹⁰ Convertible Mark (Konvertibilna Marka), B&H currency.

¹¹ Kadi, a judge in the Ottoman system. Used in the Balkans today as a derogatory term for an unjust judge or official in general

and the mass of the people to force the elite to do “the people’s will”. However, Vukanović is also the only opposition leader analyzed in this paper who clearly expresses anti-colonial sentiments. “Foreigners here want to make of us a sanitary cordon, to put migrants here, to have us buy their junk, to take our best doctors, best professors and to turn us into a modern colony. We mustn’t become a foreign colony, we have to have authentic people from this land (prostora), who will have the hutzpah [imati stav] and who will fight for the interests of this poor [veseli]¹² people who remained in these lands.” (BN TV, 2020d, 19:13-19:32). In this he is of a similar mind as Milorad Dodik, who believes that the chief problem in B&H is a “furious group of foreigners” who “do not think of us as intelligent beings” (RTRS Vijesti, 2020, 12:53-13:14). Vukanović and Dodik may agree on the negative influences of the foreigners, but Vukanović sees Dodik and the local elites as a comprador elite, lackeys to foreigners. “You have Milorad Dodik, I shouldn’t mention him that much, but that man is ready, and this I guarantee, to sell all of us. Not Elektroprivreda, not Forests of Srpska,¹³ but Republika Srpska itself.” (BN TV, 2020d, 25:45-25:55). Conversely the Bosniak/Bosnian side frequently pleads for the foreigners to become more involved in the affairs of B&H and sees them as guarantors of B&H sovereignty. This view is unanimous among the leaders analyzed, but is most clearly expressed by Džaferović and Komšić, after Russian foreign minister’s Sergey Lavrov’s visit to B&H. They state that the High Representative is “necessary for B&H because the dismissal of the OHR from B&H is supported by powers who constantly speak of secession and further ethnic divisions” and add that “the High Representative cannot leave B&H until B&H changes its current constitution and enables the normal functioning of the state.” (BHRT, 2020d, 13:22-15:08).

Myths and Memory

Much like in the Italian case, as presented by Cento Bull, B&H is also a battleground of memories. Within the two national B&H groups analyzed in this paper, there is a great deal of narrative consistency in regards to how history is perceived. Conversely, the two national narratives are antithetical to one another. I have touched upon this in previous chapters, but here is where we will focus on the conflicts over memory. Two broad topics stand out: The Second World War and the War of 1992-1995¹⁴. Within said topics two points of contention stand out: the nature of the Srebrenica war crime and the role of the Chetniks in the Second World War. For the Bosniak side, both the opposition and the ruling SDA, Srebrenica is a genocide and the entire War of 1992-1995 was a combined

¹² Used in this context the word which usually means “joyous” means poor, downtrodden etc., but nonetheless merry

¹³ State owned energy company and company in charge of forests and logging, respectively

¹⁴ It should be noted that all three parties call the war “Homeland Defense War” or some variation of the term. I am using the War of 1992-1995 as a neutral term.

greater Serbian and greater Croatian aggression. Bosniaks and all patriotic Bosnians merely defended their country and homes and their war was just. Regarding the Chetniks, for Bosniaks these guerrilla forces were simply fascists. On the Serbian side, Srebrenica is perceived as a war crime, but not a genocide. The War was an attempt on the Bosniak side to marginalize the Serbs and create an Islamic state. Serbs defended their homes, their freedom and even Yugoslavia and their war was just. The Chetniks are viewed as an antifascist guerrilla, as were the Partisans and both guerrillas were dominated by Serbs, while other nations, particularly Bosniaks and Croats, fought for the fascist Axis powers.

“In collective memory mental images become icons and stories become myths, whose most important feature is their persuasiveness and affective effectiveness,” (Asman, 2011, 43). Myths can be fabrications of history, but they also mean “a form by which history is seen through the eyes of identity. In this version myth presents affective incorporation of one’s own history.” (Asman, 2011, 44). One of the more glaring examples of this affective incorporation of personal stories and mental images into the collective history, is the interview of Srđan Mandić with Senad Hadžifejzović on Face TV. Mandić proudly spoke about his family’s Partisan heritage and then moved on to a personal family trauma of his mother during WW2. Namely his mother’s family were Partisans and were targeted by the German Nazi soldiers. Mandić retells, in graphic detail, how his mother witnessed the death of her own mother, three sisters and a cousin; who were gunned down at the hearth of their home. Hadžifejzović then follows up by asking “When you entered into the ranks of the Army of B&H voluntarily in 1992., which didn’t yet exist, did you have that scene, those scenes in mind or does a man merely grow with, he grows and grows and it becomes completely natural for him to defend his city?” (FACE HD TV, 2020d, 16:40-17:14). This is rather ingenious, if unseemly, mnemonic operation. Hadžifejzović links the two founding moments of B&H, the two multicultural antifascists struggles, through time and space, symbolically fusing them into one moment, in what Anderson calls, horizontal or Messianic time (Anderson, 2014, 24). Thus, a personal family trauma is affectively and symbolically incorporated and recontextualized within the Bosniak (or Bosnian) narrative of the War of 1992-1995 and WW2. Mandić gives a lengthy answer, talking about the start of the war, but he eventually says that he had no dilemma with whom he should side, as it came naturally to stand by his friends and neighbors. “I always like to say, as in 1992., so too today, or in 2018, I am on the right side.” (FACE HD TV, 2020d, 21:11-21:22). Mandić conducts his own mnemonic operation, linking his choice to defend his country from the nationalists in 1992. and 2018. and 2020. This implies that SDA stands on “the wrong side”. Bakir Izetbegović and the SDA share this Bosnian narrative and as I have mentioned before, struggle not to be lumped in with subversive Serbian and Croatian nationalists. In fact, when asked during an interview of what would the representatives from Mrkonjić Grad¹⁵ think about the situation in B&H now, he claimed that they would not be shocked since they

¹⁵ Referring to the Zemaljsko antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja BiH (ZAVNOBIH) or in English State Anti-fascist Council for the National Liberation of Bosnia and Herzegovina, held in said city in 1943

“fought with their guns against Chetniks and Ustashes” and that the nucleus of those two nationalisms, those two fascisms and exclusivisms has always been here, albeit at some 5%, unlike today where it is at 40%. (BHRT, 2020a, 2:57-4:00). He states that he hopes the “civilized” forces will win over the “retrograde” ones. If we take into account his claims that the “secular” parties and SDA, SBB and others comprise 60% of the electorate and that these two “fascisms” have 40% support, that practically means that all voters voting for Serbian and Croatian parties in B&H are supporting fascists, nationalists and exclusivists.

The two Bosniak and Bosnian struggles of the 1940s and 1990s are almost identical antifascist struggles, where the Bosniak is seen as a victim and a defending side. Furthermore, the Bosniak side is, according to the Bosniak collective memory and historiography, the victim of multiple genocides over the centuries. Some Bosniak authors assert the nation survived as many as 10 genocides (Filandra, 2012, 368 and Imamović, 2006, 570-571). The most important one is Srebrenica, around which their contemporary national narrative is built. It is a form of victimological identity, one that seeks “media attention, societal acceptance in equal measure as material restitution and symbolic reputation.” (Asman, 2011, 95). It is especially important for the Bosniak identity, such as it is, to receive recognition from the perpetrators of the supposed crimes against the collective Self. In other words, the collective Self seeks to be acknowledged by the Other as its victim. This is something that is echoed by all the actors on the Bosniak/Bosnian side. For example, Kojović says that he believes that the Quartet concept of the state will win in the long run. For this to happen, they need to find partners in RS who would try to answer the problems of the past with “a common stance, principled stance, towards the territorial integrity of B&H, court verdicts which deal with that period; to somehow, how should I say, construct an accord [sporazum] which would allow us to finally look and go forward.” (BHRT, 2020b, 17:48-18:31).

On the Bosniak and Bosnian populist side, the Serbs and RS are perceived as a closed society in need of guidance. In brief, uplifting RS from its close minded state, its nationalism and its celebration of “war criminals” is a form of “Bosnian(k)’s burden”. As Bogičević states “the gap between the victim and the perpetrator must be bridged by reconciliation, without sacrificing truth and justice and without anyone suggesting oblivion (zaborav).”, adding that “the victim unfortunately was always the one to give its hand first.” (N1, 2020c, 39:22-40:15). Bogičević also criticized Stanivuković for taking a picture with two men carrying a Chetnik flag, as a form of accommodation to his voters, a return to “fascist ideologies” and their promotion. (N1, 2020c, 16:39-16:59). The implication here is that the Serbian voting public in RS is receptive to “fascism” and that Serbian politicians have to play at being “fascists” in order to get votes. Thus, the narratives of both the opposition and the ruling Bosniak parties are very similar. Serbs are a people that need to be uplifted, civilized, along with their politicians, by their betters, Bosniaks, Bosnians and European powers. As

Izetbegović claims “Serbs will need to get a new ruling elite [rukovodstvo] or the ruling elite should change, so that it isn’t leading towards their youth emigrating and pensioners having smaller and smaller pensions” and for that to happen, young politicians such as Draško Stanivuković, will need to change and learn. “He will need a guiding hand. I think he will need a guiding hand of the international community. He cannot do it alone; he will need our hand.” (BHRT, 2020c, 20:37-21:42)

Serbian memories and myths of the Second World War and the War of 1992-1995 are completely different than the ones expressed by Bosniak leaders. This is most clearly expressed with Hadžifejzović and Zukić, who push their Serbian guests to acknowledge the Bosniak (or Bosnian) narratives. For example, Zukić pressed Stanivuković about his picture with two men waving a Chetnik flag, claiming that Stanivuković “broke the hearts of the people of Sarajevo with that Chetnik flag” and despondently asking “do you need that to win in Banja Luka?” (N1, 2020e, 25:11-25:30). The interview is permeated with these types of questions and Zukić’s pleas towards Stanivuković to “rise above ethno-nationalism” and to work more on intra-entity cooperation, instead of cross-state Serbian cooperation. (N1, 2020e, 36:56-37:37). Stanivuković on his part stresses that different peoples have different views on various historical events, that “these different views should be accepted” and that we should move on (N1, 2020e, 40:23-40:40). This is something the interviewer had a hard time accepting and he kept asking Stanivuković to “rise above nationalism”, which finally produced an affective answer. “I have risen above it ser, but you have not. When I say you, I mean the media [Zukić laughs]. I am serious. What is the meaning of this? I have never gone on any media in the Federation where I have not been asked about: Srebrenica, genocide, Tuđman, this and that.” (N1, 2020e, 52:20-53:13). This damning indictment of the Other, who perceives himself as secular and multicultural, as a nationalist, is something the Serbian leaders often do, when two narratives clash over memories of the past.

Regarding the 1992-95 War Stanivuković valorizes the role of the Army of Republika Srpska and insists that the interviewer pronounces its full name and not the acronym VRS. On the topic of WW2 Stanivuković states expresses the familiar trope of the Serbian national narrative of the two antifascist movements, but he also adds. “The Chetnik movement is the Yugoslav Army in the Fatherland and it was the first official antifascist resistance movement [in Europe] and the first liberated city was Loznica and those are the facts.” (FACE HD TV, 2020b, 1:02:59-1:03:11). The interviewer, Hadžifejzović, throughout the course of the interview mostly asked question and delivered rhetorical jabs. However, at the end of the interview he succinctly expresses and distils the Bosnian statist populist narrative, with kind words, expressed in a fatherly voice and spoken from a position of a “wise elder”. He claims that the national RS name is the greatest burden to the Serbian people in Bosnia and he asks of Stanivuković the following. “When you meet with Vučić tell him that it is in the interest of Serbia

that Bosnia is what the Serbs have lost, what we all have lost. Yugoslavia. Because we are the only vestige of her. And this is that organism, the mixed marriages, the three peoples, the tradition and culture and multiethnicity; and none of that is artificial.” (FACE HD TV, 2020b, 1:17:25-1:17:56). Appeals to multiethnicity, to a bygone era of international peace, to the mixing of cultures and constructing Bosnia as that ideal, the empty signifier, a *rump empty signifier* of what Socialist Federative Republic of Yugoslavia was, is the *sina qua non* of Bosnian state populism.

Hadžifejzović reproduces this kind of narrative to the letter during his interview with Milorad Dodik. In the opening minutes he looks at his guest, points to a panorama of Sarajevo behind them and exclaims “This is Sarajevo” and “Look at it big man! [lafčino]” and “Das ist Walter!” (FACE HD TV, 2020c, 1:20-1:39) to which Dodik replies that the city is missing its Serbs. The “das is Walter” part is a reference to the mythologized resistance fighter in WW2 Sarajevo, code named “Walter”. Specifically sentence refers to the final line of the movie of the same name, where a German officer looks at the city and says “Das ist Walter”, meaning that the entire city is the resistance, the antifascist Yugoslav hero. This is again a skillful mnemonic operation, whereby a cultural symbol and artifact is affectively appropriated and incorporated into a contemporary Bosnian identity. There is of course conflict over the nature of the War of 1992-95, specifically over the nature of the disappearance of 150 000 Serbs from Sarajevo, who moved to RS. For Dodik that was ethnic cleansing done by the Bosnian Army, while for Hadžifejzović the Serbs voluntarily left Sarajevo, after being urged to do so by Krajišnik and other Serbian leaders (FACE HD TV, 2020c, 23:23-24:40). Regarding the WW2 issue, Dodik has similar views as Stanivuković. He claims that Draža Mihajlović, should have streets in RS as “he was a commander of an allied army, one of the allied armies. Serbs had two allied armies, one was the Chetnik movement and the other was the Partisans.” (FACE HD TV, 2020c, 45:56-46:28). For Hadžifejzović Chetniks are fascists that “hunted down their own people, arrested them and delivered them to Jasenovac” (FACE HD TV, 2020c, 47:25-48:31).

Hadžifejzović “activates” the all-important question of the nature of the Srebrenica war crime by simply asking what was Jasenovac. He thus creates a moral impetus (or imperative) of reciprocity; I acknowledge your national group’s collective suffering as genocide, you should acknowledge my own group’s suffering as such. Dodik replies that Jasenovac “was a genocide, but Srebrenica is not a genocide.” (FACE HD TV, 2020c, 51:13-51:17). The debate then goes one on and Hadžifejzović eventually plays a video from 2007., where Dodik acknowledged to Hadžifejzović during an interview that Srebrenica was a genocide. This is a great example of how, in Subir Shina’s words, a counter archive is used to construct a counternarrative. Hadžifejzović uses this video to turn Dodik’s narrative of Serbian “turncoats” who are on the Bosniak side, such as Bogićević and Mandić, right back against Dodik. turning Dodik into a “turn-

coat” from his original secular, anti-nationalist, Bosnian positions and defector to the Serbian nationalist side. Dodik replied that he was once a legalist, but when he learned that “the international community didn’t have the same approach for the suffering of Serbs, as they had for the suffering of Bosniaks and that international community installed the Court in Hague as a court for Serbs” he then changed his mind. (FACE HD TV, 2020c, 55:18-56:13).

Regarding the start of the war, while Hadžifejzović sees Karadžić and Milošević as the ones who are to blame, Dodik is of a different opinion. He believes that during the war all sides suffered. “How much was Karadžić’s blame, that as much was the blame of Alija Izetbegović and his Muslim concept of the state, which we could not accept and will not accept.” (FACE HD TV, 2020c, 1:00:47-1:01:00). This is in reference to the famous Islamic Declaration written by Alija Izetbegović. It is one of the frequent tropes in the Serbian archive used to support their own narrative and lambast the Bosniak one. Similarly, *the SANU Memorandum* is used on the Bosniak side. Particularly interesting is that Konačević references *the Second SANU Memorandum* from 2011 stating that the freeway lines in B&H are “as they were drawn in the Second SANU Memorandum” (N1, 2020a, 21:12-21:44) and that they deliberately bypass Bosniak communities such as Goražde and those in Sandažk, while connecting Serbian ones across both sides of the border. I will end this chapter with the so called, “third party” among the Serbian politicians, Nenad Nešić and the DNS. When he was being pressed by Emala Budžović, a journalist from N1 B&H on the 9th January Constitutional Court decision, in the sense that he should accept the Republic Day of RS as being illegal, Nešić defiantly claimed that he will celebrate it and suffer the consequences. He expressed hope that Budžović and other Bosniaks would celebrate 9th of January together with the Serbs in the near future. She denied such a possibility, visibly unnerved by the proposition and stated that that date evokes horrendous memories for many victims. Nešić replied “Imagine what the 1st of March¹⁶ evokes with me; the killing of the Serbian wedding guest Nikola Gardović, the overruling of the Serbian people in B&H and so forth.” (N1, 2020f, 25:22-26:00). The interviewer ends the interview by stating that they will never celebrate 9th of January together, but they may at one point celebrate the 1st of March. Nešić retorted that they will stick with the 9th.

Conclusion

B&H is a country which is the crossroads of populisms. All actors, governing or not, along with media personalities use populist logic in their discourse. Regarding the economic content of populism, the political leaders presented precious few economic policies. Stanivuković and Vukanović stood out

¹⁶ Statehood Day of B&H, celebrated only in FB&H. It commemorates the day of the Independence referendum of 1992, which the Serbs boycotted.

as market and leftwing populists, in the economic sense, but further research is necessary. On the issues of state and memory this paper has identified three different populism: Bosnian state populism, Bosniak national populism and Serbian national populism. Regarding the state Bosniak and Bosnian populisms have similar views, with notable differences. The Bosniak national populist discourse gives to the Bosniak people and the SDA an exceptional role in the state's creation and maintenance. Conversely, for the Bosnian side, "the people" are almost never referred to as Bosniaks, but as citizens or "Bosnians" and the SDA and Bosniak nationalists are lumped together with Croatian and Serbian ones as the institutionalized Other. Dino Konaković stands at the border between these two populisms and further research is needed. All Serbian leaders express Serbian national populism, with the Serbian people and Republika Srpska serving as empty signifiers and the state of B&H, tacitly or not, is represented as a hegemonic threat towards the Serbs and RS. Regarding the problems of memory, the Bosniak and Bosnian populisms are practically indistinguishable, with both seeing the War of 1992-1995 and WW2 as antifascist struggles against Serbian and Croatian nationalists, fascists and aggressors. For the Serbian side, both the opposition and the ruling parties are unanimous in perceiving the War of 1992-1995 as a struggle of the Serbian people for freedom and WW2 also within two antifascist movements, the Chetniks and the Partisans. Crucially the interviewers, particularly Zukić and Hadžifejzović, clearly reproduced Bosnian state populism and directed their conversations towards the nodal points of this discourse. In short, this paper concludes that practically all the actors in B&H politics and some of the most prominent media actors are populists.

References

1. Social Blade, "TOP 100 YOUTUBERS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA SORTED BY SB RANK", *Social Blade*, <https://socialblade.com/youtube/top/country/ba>, (accessed 13 January 2020)
2. Radio televizija BN. 2020. „BN TV najgledanija u Srpskoj i BiH tokom januara”, *RTVBN*, <https://www.rtvbn.com/3976902/bn-tv-najgledanija-u-srpskoj-i-bih-tokom-januara>, (accessed 13 January 2020)
3. Mudde, Cas and Kaltwasser, Rovira. 2017. *Populism: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press, Kindle edition,
4. Stanley, Ben. 2008. "The thin ideology of populism", *Journal of Political Ideologies*, 13:1, 95-110, : DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/13569310701822289>,
5. Freedon, Michael. 2017. "After the Brexit referendum: revisiting populism as an ideology." *Journal of Political Ideologies* 22 (1): 1–11. <https://doi.org/10.1080/13569317.2016.1260813>.
6. Moffit, Benjamin. 2016. *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style and Representation*, Stanford California: Stanford University Press, Kindle edition,

7. Laclau, Ernesto and Mouffe, Chantal. 2014. *Hegemony and Socialist Strategy*, London: Verso, Kindle version
8. Laclau, Ernesto. 2005. *On Populist Reason*, London: Verso,
9. Mouffe, Chantal. 2013. *Agonistics*, London: Verso, Kindle version,
10. Mouffe, Chantal. 2018. *For a Left Populism*, London: Verso, Kindle version,
11. Shina, Subir. 2017. "Fragile Hegemony: Modi, Social Media, and Competitive Electoral Populism in India", *International Journal of Communication*, 4158–4180,
12. Cento Bull, Anna. 2016. "The role of memory in populist discourse: the case of the Italian Second Republic", *Patterns of Prejudice*, 50:3, 213-231, DOI:10.1080/0031322X.2016.1208863
13. Weaver, Ole. 1995. "Securitization and Desecuritization", Ch 3, in: Ronni D. Lipschutz (ed.), *On Security*, Columbia University Press, New York, 1–31,
14. Rankić, Slađan. 2019. „Populizam kao politička logika: slučaj izbora za Evropski parlament 2019”., *Godišnjak FPN specijalno izdanje decembar 2019*; 111-128. https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/FPN-Godisnjak-22-2019-specijalan_broj.pdf,
15. Convention on Rights and Duties of States adopted by the Seventh International Conference of American States, "League of Nation", Registration Number 3802, Registered on Cuba 8 January 1936, <https://treaties.un.org/pages/showdetails.aspx?objid=0800000280166aef>
16. Anderson, Benedict. 2016. *Imagined Communities, Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London UK: Verso
17. Smith, Anthony D. 2014. *Nation in History*, New Jersey: Wiley, Kindle edition,
18. "N1 Pressing: Elmedin Konaković (14.10.2020)", You tube video, 51:08, "N1", 14.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=kp563hmVPJE&list=PLtkTKfgc4b4V87X6A3qLbUGSqnvKNLjLo&index=14&t=158s>, (accessed November 10 2020),
19. RTRS. 2019. „U Sarajevu obnovljena kapela Vidovdanskih,” 12 October 2019, <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=354132>
20. „Željko Komšić vs Bakir Izetbegović 2006. godine”, You tube video, 1:14, „Zgode i nezgode običnog čovjeka”, 8.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=oVTQqU6oFhs>
21. „Gost BHT1 uživo bio je Bakir Izetbegović, predsjednik SDA”, You tube video, 24:51, „BHRT-Radiotelevizija Bosne i Hercegovine”, 14.10.2020., https://www.youtube.com/watch?v=SBcGj_4nWVY (accessed November 10 2020),
22. „IZETBEGOVIĆ: DODIK POKUŠAVA DA ZAVRŠI PROCES PRETVARANJA RS U DRŽAVU - NEĆE TO DOBITI”, You tube video, 15:50, „Hayat Media BiH”, 12.11.2020.,

- <https://www.youtube.com/watch?v=BYkdBEeweI4&t=14s> (accessed November 13 2020),
23. „Nikšić za N1: Neka DF vodi ko god hoće, Bakir Izetbegović ili ko već”, You tube video, 22:02, „N1”, 29.20.2020.,
<https://www.youtube.com/watch?v=jemyP7ozDzU>, (accessed 13. 11. 2020),
 24. Eatwell, Roger and Goodwin, Mathew. 2018. *National Populism The Revolt Against Liberal Democracy*, London: Pelican Books, Kindle edition
 25. „Šokantni Inzko: Biden šalje važne ljude u BiH! Dodik? Nisam znao da su moji Amerikanci muslimani!!!”, You tube video, 40:37, „FACE HD TV”, 8.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=Pzc4Q3fAoHo&t=133s> (accessed 13.11.2020),
 26. „Jedan: Predrag Kojović - 26.11.2020.” You tube video, 56:24, „BHRT-Radiotelevizija Bosne I Hercegovine”, 27.11.2020.,
<https://www.youtube.com/watch?v=Eep-XfpQAdQ> (accessed 27.11.2020.),
 27. „N1 Pressing: Bogić Bogićević (25.11.2020.)”, You tube video, 50:37, „N1”, 25.11.2020., https://www.youtube.com/watch?v=IFW_vY-J8_o, (accessed 30.11.2020),
 28. Уставне и законске надлежности Предсједништва БиХ, 19.09.2002.,
<http://www.predsjednistvobih.ba/nadl/default.aspx?id=18266&langTag=sr-SP-Cyrl>
 29. „Nenad Nešić - Dao sam glavu, ne bojim se ničega! \ PULS”, You tube video, 1:14:39, „BN TV”, 22.10.2020.,
<https://www.youtube.com/watch?v=QuPcVRnj3Rs> (accessed 3.12.2020),
 30. „Draško: Znam da ćete staviti u naslov da sam protiv gej parade...”, You tube video, 1:33:16, „FACE HD TV”, 28.11.2020.,
<https://www.youtube.com/watch?v=JRoWQHZkj1I> (accessed 19.12.2020.),
 31. „Dodik-Hadžifejzović: Šta si ti? Novinar! A, politički? Novinar! Ti si zajebant! Sprdaš se sa mnom!”, You tube video, 1:28:58, „FACE HD TV”, 21.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=ObSZv123jcQ> (accessed 19.11.2020.),
 32. Bjelonja, Amina. 2020. „Smijenjena Vlada Kantona Sarajevo”, *Voice of America*, 29 January 2020, <https://ba.voanews.com/a/skupstinski-zastupnici-izglasali-nepovjerenje-vladi-kantona-sarajevo/5264979.html>
 33. „Draško Stanivuković - Došlo je vrijeme da izaberemo kult sistema, a ne kult pojedinca \ PULS”, You tube video, 1:22:39, „BN TELEVIZIJA”, 15.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=1DZSQjBLpmI> (accessed 14.11.2020.),
 34. „Mandić: Ne dozvoljavam ni Bakiru, ni Komšiću da budu veći Bosanci od mene! Nikad neću biti Komšić!”, You tube video, 42:11, „FACE HD TV”, 21.11.2020., https://www.youtube.com/watch?v=cEiVwqTv_vY&t=883s (accessed 22.11.2020.),
 35. „Nebojša Vukanović - Svi režimi su pali i ovaj će pasti! \ PULS (BN Televizija 2020) HD”, You tube video, 1:14:39, „BN TV”, 08.10.2020.,

- <https://www.youtube.com/watch?v=xRPV3FpLfOo&t=1444s> (accessed 4.12.2020.),
36. „Dodik-Hadžifejzović: Šta si ti? Novinar! A, politički? Novinar! Ti si zajebant! Sprdaš se sa mnom!”, You tube video, 1:28:58, „FACE HD TV”, 21.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=ObSZvI23jcQ> (accessed 19.11.2020.),
 37. Guardino, Matt. 2018, “Neoliberal populism as hegemony: a historical ideological analysis of US economic policy discourse”, *CRITICAL DISCOURSE STUDIES*, DOI: 10.1080/17405904.2018.1442361,
 38. Weyland, Kurt. 1999. “Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe”, *Comparative Politics*, Vol. 31, No. 4 (Jul., 1999), 379-401,
 39. „Borenović za N1: Nevjerovatno, te proklete podjele u BiH...”, You tube video, 25:07, „N1”, 5.10.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=FkESGX33O28&t=9s> (accessed 07.12.2020.),
 40. Oslobođenje. 2020. „Priča o zločinima Nenada Stevandića, u Banja Luci u toku rata i njegovom crvenom kombiju”, 20 October 2020, <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/prica-o-zlocinima-nenada-stevandica-u-banja-luci-u-toku-rata-i-njegovom-crvenom-kombiju-598755>
 41. Asman, Alaida. 2011. *Duga senka prošlosti: kultura sećanja i političke povesti*, Beograd: Biblioteka XX vek
 42. Filandra, Šaćir. 2012. *Bošnjaci nakon socijalizma: o bošnjačkom identitetu u postjugoslovenskom prostoru*, Zagreb HR: Synopsis,
 43. Imamović, Mustafa. 2006. *Historija Bošnjaka*, Sarajevo BIH: Preporod, Bošnjačka zajednica kulture, 2006,
 44. „Bakir Izetbegović gost emsije BHT1 uživo”, You tube video, 24:42, „BHRT-Radio Televizija Bosne I Hercegovine”. 25.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=9GTRuNKqBPA> (accessed 5.12.2020.),
 45. „Pressing: Draško Stanivuković (18.11.2020.)”, You tube video, 54:58, „N1”, 18.11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=JIKdv3jXeEc&t=102s> (accessed 07.12.2020.),
 46. „Press Željko Komšić i Šefik Džaferović, 15. Decembar”, You tube video, 26:00, „BHRT-Radiotelevizija Bosne I Hercegovine”, <https://www.youtube.com/watch?v=BUg5zLXXIdY> (accessed 15.12.2020.),
 47. „Telering: Milorad Dodik /// 11.11.2020.”, You tube video, 57:27, „RTRS Vijesti”, 11,11.2020., <https://www.youtube.com/watch?v=OI4y3XFZ4ok&t=1s> (accessed 24.11.2020.),
 48. Тепшић, Горан Р. 2019. „Улога политичких елита у процесу реконструкције националних идентитета: случај Босне и Херцеговине”, Докторска дисертација, Београдски Универзитет, Факултет политичких наука